

MYNDIGHETEN FÖR KULTURANALYS

Kulturanalys 2014

Postadress:

Box 120 30
102 21 Stockholm

Besöksadress:

Fleminggatan 20, 6 tr

Telefon:

08-528 020 00

E-post:

info@kulturanalys.se

Webbplats:

www.kulturanalys.se

© Myndigheten för kulturanalys 2014

Formgivning: Bazooka

Tryck: Elanders AB, 2014

ISBN: 978-91-87046-12-4

MYNDIGHETEN FÖR KULTURANALYS

Kulturanalys 2014

Innehåll

Sammanfattning	4
Summary	7
Inledning	10
Barn och unga	11
Utvärdering av Skapande skola	12
Sammanfattande värdering	13
Rekommendationer	14
Museer	17
Sveriges museer 2012	17
De centrala museernas besöksutveckling	19
Besöksmönster vid de centrala museerna	20
Kulturvanor	23
Nuvarande och tidigare kulturvaneundersökningar	23
Utgångspunkter för en ny kulturvaneundersökning	28
Kultursamverkansmodellen	29
Fördjupande intervjustudie	29
Fortsatt utvärdering	31
Kulturens finansiering	32
Jakten på medborgarfinansiering – en omvärlds-analys av crowdfunding	32
Kulturlivet, näringslivet och pengarna – en omvärldsanalys	33
Mångfald, tillgänglighet och jämställdhet	37
Definitioner	37
Jämställdhetssatsningar	38
Kulturmyndigheternas arbete med mångfald, tillgänglighet och jämställdhet	38
Allas möjlighet att delta i kulturlivet	41
Referenser	44

Sammanfattning

I *Kulturanalys 2014* lyfter Myndigheten för kulturanalys fram de analysområden som myndigheten har arbetat med under 2013. Under det gångna året presenterade Kulturanalys flera rapporter med utvärderingar och analyser inom det kulturpolitiska området. Det rörde kultursamverkansmodellen, gränssnittet mellan kulturen och privat finansiering, bidraget Skapande skola, statistik om kulturvanor, statistik om och analys inom museiområdet samt mångfald, tillgänglighet och jämställdhet inom kulturområdet. I *Kulturanalys 2014* presenterar vi de huvudsakliga resultaten från dessa utvärderingar och analyser. I det avslutande avsnittet reflekterar vi över vad dessa resultat säger om det kulturpolitiska målet om allas möjlighet att delta i kulturlivet.

Barn och unga

Myndigheten för kulturanalys presenterade i december 2013 rapporten *Skapande skola. En första utvärdering*, där bidraget Skapande skola utvärderades mot de mål som ställts upp för bidraget. I rapporten konstaterade vi att det genomförs stora mängder kulturprojekt i grundskolan med hjälp av Skapande skola-bidrag, men om det faktiskt leder till någon ökad professionell kulturverksamhet för och med eleverna enligt ändamålet kan inte fastslås med säkerhet. Vår bedömning är dock att det sannolikt blivit mer kultur både för och särskilt med eleverna. Det kan vara för tidigt att tala om uppfyllandet av långsiktiga mål, men vår uppfattning är att det kan skapas bättre förutsättningar för Skapande skola att slå väl ut. Kulturanalys lämnade i rapporten ett antal rekommendationer för att förbättra förutsättningarna för Skapande skola.

Museer

I september 2013 publicerade Kulturanalys officiell statistik för Sveriges museer i rapporten *Museer 2012*. Den officiella statistiken för museerna omfattar framför allt besöksutveckling, personal, ekonomi, uppgifter om utställningar, verksamhet för barn och unga och digitalisering av samlingarna. Museistatistiken publiceras årligen och en ny rapport är planerad till sommaren 2014.

Sedan 2008 har det årligen gjorts samordnade publikundersökningar vid de centrala museerna. I enkäter ställs frågor om besökarnas ålder, kön, utbildning, hemort och besöksvanor vid museer. Resultaten, som redovisades till regeringen i *Besöksutveckling för museer 2012* i maj 2013, visar att kvinnor, högt utbildade, boende i Stockholms län och personer runt och strax över 65 år är överrepresenterade i förhållande till sin andel av befolkningen. Det fanns också ett samband mellan utbildningsnivå och hur ofta man går på museum – ju högre utbildning en person har, desto fler museibesök.

Kulturanalys har under 2013 även haft i uppdrag att analysera besöksmönstren så att de kan ställas mot de kulturpolitiska målen. Publikens sammansättning vid de centrala museerna är en komplex fråga och många faktorer styr. Faktorer som kan påverka besöksmönster är till exempel var museet är lokaliserat, tillgängligheten till museet,

entréavgifter, information, museets inriktning och verksamhetsutbud. Vår slutsats är att skillnaderna mellan vilka som besöker olika museer påverkas mer av museernas inriktning och utställningarnas innehåll snarare än av entréavgiften. Det är däremot oklart hur förekomst av eller nivå på entréavgifter påverkar publikens sammansättning över tid vid enskilda museer.

Kulturvanor

Att följa hur kultur produceras och konsumeras i Sverige är centralt för att kunna bedöma effekterna av kulturpolitiken. Ett av kulturpolitikens centrala mål är att ”alla ska ges möjligheter att delta i kulturlivet”. Myndigheten för kulturanalys tokar detta mål som att landets befolkning oavsett kön, ålder, geografisk hemvist, yrke, utbildning, kulturell bakgrund eller funktionsnedsättning ska ges möjlighet att ta del av kultur eller själva vara aktiva kulturutövare. För att få en bild av i vilken mån alla i Sverige ges denna möjlighet behöver befolkningens kulturvanor kunna följas.

I juni 2013 publicerade Kulturanalys sina första kulturpolitiska rekommendationer: *Sverige behöver en ny kulturvanestatistik*. Där pekar vi på att framtida kulturvaneundersökningar behöver fokusera på innehåll i stället för form och distributionssätt, så att den blir långsiktigt hållbar och mindre känslig för teknisk utveckling.

Kultursamverkansmodellen

Våren 2013 publicerade Kulturanalys sin andra separata rapport utifrån utvärderingar av kultursamverkansmodellen med titeln *Kultursamverkans-modellen. Styrning och bidragsfördelning*. En betydande del baserades på resultaten av en enkätstudie om förväntade och upplevda effekter av kultursamverkansmodellen. Ett viktigt resultat var att politiker och tjänstemän på regional och kommunal nivå upplever att modellen har medfört ökad samverkan om kultur, på olika nivåer. Ett annat resultat var att regionerna anses ha fått ökat inflytande över fördelningen av statliga medel till regional kultur, samtidigt som statens styrning upplevs som fortsatt stark.

Kulturanalys har utifrån enkätstudien låtit göra en fördjupande intervjustudie, *Samverkan ligger i tiden. En intervjustudie om samverkansmodellen*, med politiker och tjänstemän på regional och kommunal nivå. Syftet med studien var att öka kunskapen om några av de effekter som kultursamverkansmodellen förväntas ha på den regionala kulturen. Sammanfattningsvis kan konstateras att samverkan ökar till följd av kultursamverkansmodellen, men att modellen i sig själv kan ses som ett uttryck för en politik där styrning genom nätverk och flernivåstyrning är centrala inslag. Båda dessa styrformer kräver ett stort mått av samverkan.

Kulturens finansiering

Myndigheten för kulturanalys har till uppgift att analysera kulturens samlade finansiering. Uppdraget är omfattande och Kulturanalys tar sig an det genom att analysera finansieringen av kulturlivet ur olika aspekter. Kulturanalys har tidigare publicerat officiell statistik över samhällets utgifter för kultur. En ny sammanställning kommer att publiceras under 2014. Under 2013 har Kulturanalys belyst kulturens samlade finansiering genom två omvärldsanalyser.

I *Jakten på medborgarfinansiering. En omvärldsanalys av crowdfunding* konstateras att det finns en hög tilltro till crowdfundingens potential som finansieringsmodell av kultur. Men det behövs mer kunskap om vilka konstområden och vilka grupper av kulturutövare som har störst möjligheter att lyckas med att få finansiering genom crowdfunding. För framtiden blir det viktigt att undersöka om intäkterna till kulturlivet ökar på ett avgörande sätt genom crowdfunding. Bland annat mot denna bakgrund blir det intressant att följa pågående regionala försök med crowdfunding som delfinansiering av viss regional kulturverksamhet.

Årets andra omvärldsrapport, *Kulturlivet, näringslivet och pengarna*, beskriver och analyserar förutsättningarna för att föra resurser från näringslivet till kulturen. Vi konstaterar i rapporten att en förutsättning för att kunna generera medel från näringslivet är att det finns en stabil grundfinansiering och riktade resurser för att arbeta med extern finansiering i kulturverksamheterna. Det konstateras också att kulturen måste göras till en angelägen samhällsfråga för näringslivet om resursöverföringen ska öka. För framtiden blir det relevant att analysera och diskutera vilka konsekvenser en ökad finansiering från näringslivet får och vad privata intressen innebär för vilken kultur som produceras.

Mångfald, tillgänglighet och jämställdhet

Myndigheten för kulturanalys har i uppdrag att bedöma utvecklingen när det gäller mångfald, tillgänglighet och jämställdhet inom kulturområdet. Under 2013 har Kulturanalys kartlagt hur myndigheter och bolag under Kulturdepartementet arbetar med områdena mångfald, tillgänglighet och jämställdhet. Kartläggningen ska följas upp av intervjuer med ett urval av myndigheter och bolag för att ytterligare fördjupa bilden. Dessutom kommer ett urval av stiftelser som tillhör Kulturdepartementet att ingå i den fortsatta undersökningen. Studien presenteras i en rapport 2014.

Allas möjlighet att delta i kulturlivet

I rapportens avslutande avsnitt reflekterar vi över de utvärderingar och analyser vi genomfört under 2013 mot bakgrund av den del i de nationella kulturpolitiska målen som berör allas möjlighet att delta i kulturlivet. Vi konstaterar att såväl Skapande skola som Kultursamverkansmodellen skapat förutsättningar för och delvis faktiskt lett till ökad delaktighet, men att båda reformerna behöver fortsätta att utvecklas för att ta tillvara deras respektive potential på bästa sätt i den lokala praktiken. Vidare beskriver vi vår ambition att i såväl museistatistiken som det nya uppdraget med kulturvaneundersökningar redovisa en så bred bild som möjligt av befolkningens samlade engagemang i kulturlivet. Slutligen reflekterar vi över hur privat finansiering, från näringsliv eller privatpersoner, påverkar möjligheter för fler att ta del av kulturlivet.

Summary

In *Kulturanalys 2014*, the Swedish Agency for Cultural Policy Analysis presents the analysis areas the Agency worked with in 2013. In the past year, the Agency published several reports with evaluations and analyses in the cultural policy field. They involved the cultural cooperation model, the interface between culture and private financing, the Creative School grant, diversity, accessibility and equality in the cultural field, statistics on cultural habits and statistics on and analysis within the museum field. In *Kulturanalys 2014*, we present the main results from these evaluations and analyses. In the conclusion section, we reflect on what these results say about the cultural policy objective regarding the possibility of everyone to participate in cultural life.

Children and young people

In December 2013, the Swedish Agency for Cultural Policy Analysis presented the report, *Creative School Programme. An initial evaluation*, where the Creative School grant was evaluated against the objectives set for the grant. In the report, we established that a large number of cultural projects are carried out in compulsory school with the help of the Creative School grant, but it was not definitively established that this actually leads to any additional professional cultural activities for and with the students as intended. However, we assess that it has probably resulted in more culture both for and especially with the students. It may be too early to say anything about the fulfilment of long-term objectives, but our perception is that better conditions can be created for the Creative School Programme to have positive results. In the report, the Agency submitted a number of recommendations for improving the conditions for the Creative School Programme.

Museums

In September 2013, the Swedish Agency for Cultural Policy Analysis published official statistics for Sweden's museums in the report *Museums 2012*. The official statistics for the museums mainly cover visitor trends, staffing, finances, information on exhibitions, activities for children and young people and digitisation of the collections. The museum statistics are published annually and a new report is planned for summer 2014.

Since 2008, coordinated visitor surveys have been conducted annually at the central museums. The visitors receive questionnaires with questions about their age, gender, education, home town and museum visiting habits. The results, which were presented to the Government in *Visitor trends for museums 2012* in May 2013, show that women, those with higher education, residents of Stockholm County and those around and just over the age of 65 are overrepresented compared to their share of the population. There was also a connection between level of education and how often one goes to a museum; the higher education a person has, the more museum visits.

In 2013, the Agency also had the task of analysing the visiting patterns so that they can be placed in relation to the cultural policy objectives. The composition of visitors to

the central museums is a complex issue involving many factors. Factors that can affect visiting patterns include where the museum is located, accessibility to the museum, entrance fees, information, the museum's emphasis and the range of activities. Our conclusion is that differences in visitor patterns between museums are more affected by the orientation of the museum and its exhibitions than by the entrance fee. It is however unclear how the visiting patterns at specific museums are affected by the charging of entrance fees or their amount.

Cultural habits

Monitoring how cultural activities are produced and consumed in Sweden is of central importance to being able to assess the effects of cultural policy. One of the central objectives of cultural policy is for "everyone to have opportunities to participate in cultural life". The Swedish Agency for Cultural Policy Analysis interprets this objective such that the population of Sweden shall be given the opportunity to partake of culture or themselves be active cultural practitioners, regardless of gender, age, where they live in terms of geography, profession, education, cultural background or disability. To obtain an illustration of the extent to which everyone in Sweden is given this opportunity, the population's cultural habits must be able to be followed up.

In June 2013, the Agency published its first cultural policy recommendations: *Sweden needs new cultural habit statistics*. There, we point out that future cultural habit studies need to focus on content instead of form and manner of distribution, in order to be sustainable on the long term and less sensitive to technical development.

Cultural cooperation model

In spring 2013, the Agency published its second separate report based on evaluations of the model: *Cultural cooperation model. Governance and grant distribution*. A significant component was based on the results of a questionnaire study concerning the expected and perceived effects of the cultural cooperation model. One important finding was that politicians and administrators at the regional and municipal level feel that the model has entailed greater cooperation on culture at various levels. Another finding was that the regions are considered to have gained greater influence over the distribution of government funding to regional culture, at the same time that State governance is perceived to still be strong.

Based on the questionnaire study, the Agency commissioned an in-depth interview study – *Cooperation is a timely approach. An interview study of the cooperation model*. – with politicians and administrators at the regional and municipal level. The objective of the study was to increase knowledge of some of the effects that the cultural cooperation model is expected to have on regional cultural activities. In summary, it can be noted that cooperation is increasing as a result of the cultural cooperation model, but that the model in itself can be seen as an expression of a policy where governance through networks and multilevel management are central elements. Both of these forms of governance require a large amount of cooperation.

Financing of culture

The Swedish Agency for Cultural Policy Analysis has the task of analysing the collective financing of cultural activities. This is a comprehensive assignment and the

Agency takes it on by analysing the financing of cultural life from various aspects. The Agency previously published official statistics on society's spending on cultural activities. A new compilation will be published in 2014. In 2013, the Agency illustrated the cultural field's collective financing through two horizon scanning analyses.

In *The hunt for citizen financing. Scanning the horizon for crowd funding*, it is confirmed that there is a high level of confidence in the potential of crowd funding as a financing model of culture. However, more knowledge is needed of what artistic fields and what groups of cultural practitioners have the best chances of succeeding in obtaining financing through crowd funding. For the future, it will be important to investigate if the revenues for cultural life increase in a crucial way through crowd funding. In light of this, it will be of interest to monitor regional pilot projects with crowd funding as partial financing of certain regional cultural activities.

The second horizon scanning report of the year, *Cultural life, enterprise and funding*, describes and analyses the conditions for transferring resources from enterprise to culture. In the report, we note that a prerequisite for being able to generate funding from enterprise is that there is stable basic financing, and targeted resources for working with external financing among cultural practitioners. It is also noted that culture must be made into an important social issue for enterprise if the resource transfer is to increase. For the future, it will be relevant to analyse and discuss what consequences more financing from enterprise will have and what private interests mean to what cultural activities are produced.

Diversity, accessibility and equality

The Swedish Agency for Cultural Policy Analysis has the task of assessing developments with regard to diversity, accessibility and equality in the cultural field. In 2013, the Agency surveyed how government agencies and companies under the direction of the Ministry of Culture work in the areas of diversity, accessibility and equality. This survey will be followed up with interviews with a selection of the agencies and companies to provide the illustration with further detail. In addition, a selection of foundations that belong to the Ministry of Culture will be included in the continued study. The study will be presented in a report in 2014.

The possibility of all to participate in cultural life

In this report's concluding section, we reflect on the evaluations and analyses we conducted in 2013 in light of the national cultural policy objectives that concern the possibility of everyone to participate in cultural life. We note that both the Creative School Programme and the Cultural Cooperation Model have created conditions for, and in part actually led to greater participation, but that both reforms need to continue to be developed to best take advantage of their respective potential in local practice. Furthermore, we describe our ambition to present as broad an illustration as possible of the population's total involvement in cultural life both in the museum statistics and the new task of cultural habit surveys. Lastly, we reflect on how private financing - from enterprise or private individuals - affects the possibilities for more people to partake of cultural life.

Inledning

Kulturanalys presenterar löpande resultaten av myndighetens analyser och utvärderingar i rapporter, promemorior och kulturpolitiska rekommendationer. Enligt instruktionen ska Kulturanalys senast den 1 mars varje år redovisa en samlad uppföljning av de kulturpolitiska målen, baserad på de analyser, utvärderingar och bedömningar som vi har gjort. Föreliggande rapport, *Kulturanalys 2014*, är myndighetens avrapportering till regeringen av detta uppdrag.

Kulturanalys fattar årligen beslut om vilka analyser och utvärderingar som är angelägna att göra med utgångspunkt i de ansvarsområden vi har angivna i vår instruktion. Våra analyser och utvärderingar relaterar på olika sätt till de nationella kulturpolitiska målen. Vartefter åren går och mängden genomförda analyser ökar får Kulturanalys allt större möjligheter att göra sammanfattande bedömningar av kulturpolitikens effekter mot bakgrund av de nationella kulturpolitiska målen.

I *Kulturanalys 2014* lyfter vi fram de analysområden som Kulturanalys har arbetat med under 2013. Under det gångna året presenterade Kulturanalys flera rapporter med utvärderingar och analyser inom det kulturpolitiska området. Det rörde kultursamverkansmodellen, gränssnittet mellan kulturen och privat finansiering, bidraget Skapande skola, statistik om kulturvanor, statistik om och analys inom museumrådet samt mångfald, tillgänglighet och jämställdhet inom kulturområdet. I denna rapport presenterar vi de huvudsakliga resultaten från dessa utvärderingar och analyser. I det avslutande avsnittet reflekterar vi över vad dessa resultat säger om det kulturpolitiska målet om allas möjlighet att delta i kulturlivet.

Barn och unga

Under de senaste tio åren har uppmärksamheten kring barns och ungas villkor ökat generellt i Sverige. FN:s barnkonvention, som Sverige undertecknade 1990, har använts som utgångspunkt för en förstärkt barnrättspolitik med särskilda mål och prioriteringar. Barns och ungas villkor har därför under senare år blivit prioriterade inom flera politikområden, däribland kulturområdet. Att ”särskilt uppmärksamma barns och ungas rätt till kultur” har blivit en del av de nationella kulturpolitiska målen som antogs av riksdagen 2009. I regleringsbrevet till kulturmyndigheterna har regeringen sedan 2008 angett tre kulturpolitiska prioriteringar, varav den förstnämnda är ”barns och ungas rätt till kultur”.¹ Mot denna bakgrund initierade Kulturanalys en forskningsbaserad utvärdering av bidraget Skapande skola. I december 2013 presenterades resultaten från utvärderingsarbetet i rapporten *Skapande skola. En första utvärdering* (www.kulturanalys.se/wp-content/uploads/2013/12/Skapande-skola-En-första-utvärdering.pdf).

Ändamålet med Skapande skola-bidraget är att det ska medverka till att kulturella och konstnärliga uttryck långsiktigt integreras i förskoleklass och grundskolan med utgångspunkt i skolans kulturuppdrag enligt läroplanen samt att öka den professionella kulturverksamheten för och med eleverna, så att tillgången till kulturens alla uttrycksformer och möjligheterna till eget skapande ökar.²

Skapande skola beskrevs när det infördes som ett stimulansbidrag och omfattade grundskolans årskurs 7–9. I budgetpropositionen för 2008 beräknade regeringen att anslaget för Skapande skola skulle motsvara ungefär 175 kronor per elev,³ och avsatte 55 miljoner kronor för Skapande skola 2008 och därefter 55,9 miljoner för 2009. Bidraget utvidgades sedan så att det gällde årskurs 4–9 för 2010 och bidragets storlek fördubblades i budgeten till nästan 112 miljoner. År 2011 utvidgades bidraget ytterligare till att gälla även årskurs 1–3, men utökades ekonomiskt inte i samma omfattning som tidigare. Bidragets storlek var 150,1 miljoner och 151,6 miljoner 2012. Från och med 2013 omfattar Skapande skola alla grundskolans stadier från förskoleklass till årskurs 9, och bidragets storlek har utökats till 169,1 miljoner. Bidraget kan sökas av såväl offentliga som privata skolhuvudmän, och det fördelas av Statens kulturråd.

¹ ”Regeringens kulturpolitiska prioriteringar under mandatperioden är barns och ungas rätt till kultur, kulturarv för framtiden samt förbättrade villkor för den nyskapande kulturen.” Se regleringsbrev till exempelvis Statens kulturråd för 2011 och framåt. Åren 2008–2010 löd formuleringen: ”Regeringens kulturpolitiska prioriteringar under mandatperioden är barns och ungas rätt till kultur, vården av kulturarvet samt förbättrade villkor för kulturskapare.” Ett första steg mot dessa prioriteringar togs i regleringsbrev 2007, då det bland de övergripande målen för flera kulturmyndigheter skrevs: ”Ett barnperspektiv skall integreras i [myndighetens] verksamhet, bl.a. genom att barns och ungdomars möjlighet till inflytande och delaktighet ökar.”

² Förordning (2007:1436) om statsbidrag till kulturell verksamhet i skolan

³ Prop 2007/08:1, uo 17, s. 57.

Utvärdering av Skapande skola

En central del av utvärderingen består av en studie utförd av en forskargrupp bestående av Anna Lund, Birgitta E. Gustafsson och Joakim Krantz vid Centrum för kultursociologi vid Linnéuniversitetet i Växjö. Forskargruppen har gjort dokumentstudier och genomfört intervjuer med sammanlagt 150 intervjupersoner fördelat på företrädare för skolhuvudmän (framför allt samordnare på kommunal nivå), rektorer, lärare, elever och kulturaktörer. Kulturanalys har gjort kvantitativa analyser av sammanställningar av ansökningar och bidragsredovisningar som Kulturrådet ställt till vårt förfogande. Kulturanalys har även gjort dokumentstudier och intervjuer med representanter för Kulturrådet, Skolverket och KLYS (Konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd).

I åiterrapporteringsblanketterna för Skapande skola-bidraget har kategoriseringen av vilka kulturella och konstnärliga uttrycksformer som insatserna har omfattat förändrats från år till år. Det går ändå att se vissa gemensamma drag mellan åren och att somliga uttrycksformer är vanligare och rapporteras mer frekvent av bidragsmottagarna. De traditionella estetiska områdena scenkonst, bildkonst och ordkonst dominerar bland de redovisade insatserna. Områden som förekommer jämförelsevis sällan är arkitektur, cirkus och design. Men sammantaget är tendensen att bidragsmottagarna med åren redovisar en allt större bredd av kulturella uttrycksformer i sina insatser, vilket delvis har att göra med att Skapande skola utvidgats från att gälla enbart årskurs 7–9 till att numera omfatta såväl förskoleklass som hela grundskolan.

Medan andelen beräknat deltagande elever i huvudmännens ansökningar långsamt ökat från 61 procent till 67 procent av samtliga elever i de aktuella årskurserna mellan 2008 och 2011, har andelen faktiskt deltagande elever varit lägre. År 2011, det senaste år som det finns redovisningar för, var det 55 procent av eleverna som medverkade. Att andelen är mindre jämfört med vad skolhuvudmännen planerat för beror på att vissa projekt inte beviljats så mycket pengar som man ansökt om, och på att projektens omfattning har justerats av andra orsaker.

Våren 2013 hade alla kommuner i Sverige sökt och beviljats Skapande skola-bidrag något av åren sedan bidraget infördes. Under hela perioden 2008–2013 har drygt fyra av tio (120 stycken) av landets kommuner beviljats bidrag alla de sex åren och två tredjedelar (192 stycken) har beviljats bidrag minst fem av sex år. Det finns en tydlig överrepresentation av små kommuner, mindre än 12 000 invånare, bland dem som har lägst aktivitet inom Skapande skola. I en jämförelse med hur fem andra statliga bidrag till skolverksamhet fördelats visar det sig att dessa kommuner generellt sett är mindre flitiga och mindre lyckosamma än andra kommuner även på andra områden.

Forskargruppen från Linnéuniversitetet i Växjö pekar i sin rapport ut fyra specifika områden där Skapande skola kan utvecklas i relation till elevernas egna synpunkter och önskemål. För det första är det avgörande med informationsspridning. Det kan handla om en så enkel sak som att eleverna i någorlunda god tid inför att en Skapande skola-insats ska genomföras får veta vad som ska hända, hur det ska gå till och inte minst vad som är syftet med händelsen. Den som inte fått veta något blir oftast negativt och skeptiskt inställd, vilket påverkar personens upplevelse av delaktighet.

Den andra utmaningen är hämtad från ett konkret fall med en enskild handlingsplan för en Skapande skola-insats. Detta fall visar att vuxenvärldens ambitioner inte alltid möter elevernas önskan att närma sig frågor som de inte vet något om eller funderar mycket över. Om inte eleverna får ta del i planeringsarbetet, kan deras motivation för genomförandet av insatserna försämrans och elevernas medverkan riskera att förminska till en dekorativ utsmyckning för vuxnas visioner.

En tredje utmaning handlar om att Skapande skola-insatserna behöver ligga till grund för bedömning och betygssättning. Om Skapande skola är något som passerar vid sidan om den ordinarie undervisningen kan eleverna uppleva det som bortkastad tid, tid som de tycker hade kunnat användas på annat sätt för att påverka betygssättningen. Elevernas önskan att få respons på sitt arbete i Skapande skola medför att skolan behöver utveckla en kompetens att bedöma kreativa processer.

En fjärde utmaning är att Skapande skola många gånger står för ett perspektiv på lärande som ligger ganska långt från de villkor som uppfattas vara de gällande i skolan. ”Lyssna, skriva, göra prov, sen är det glömt.” Det handlar om betygssträvanden och nyttotänkande. Utmaningen ligger i att lärare behöver träna elever i det förhållningssätt som Skapande skola och kulturen/konsten är bärare av. Det innebär samtidigt att öka elevernas kulturella repertoar, det vill säga erfarenheter och förtrogenhet med kulturella och konstnärliga uttryck. Konstens potential handlar om det mångtydiga, det komplexa och det tolkningsbara, där skolans traditionella fråge- och arbetsmönster utmanas. I denna situation står eleverna ofta utan beredskap.

Sammanfattande värdering

Vår bedömning, utifrån tidigare uppföljningsrapporter och de nya undersökningar som genomförts inom ramen för denna utvärdering, är att det på många håll i landet genomförs lyckade Skapande skola-projekt med god lokal förankring, bred delaktighet i planering och genomförande av såväl lärare och elever som kulturaktörer. Men samtidigt rapporteras om dålig kännedom bland rektorerna om handlingsplaner, svag förankring av projekten bland personal och elever samt dålig kunskap bland kulturaktörerna om vad Skapande skola egentligen är. Insatserna beskrivs som något som ligger utanför den ordinarie verksamheten, och trots att återrapporteringarna beskriver vilka de positiva långsiktiga effekterna är har både kommunala samordnare och rektorer svårt att peka på vilka sätt Skapande skola bidrar till skolans måluppfyllelse. Det kan vara för tidigt att tala om uppfyllandet av långsiktiga mål, men vår uppfattning är att det kan skapas bättre förutsättningar för Skapande skola att slå väl ut.

Vi konstaterar att det genomförs stora mängder kulturprojekt med hjälp av Skapande skola-bidrag, men om det faktiskt leder till någon ökad professionell kulturverksamhet för och med eleverna enligt ändamålet har vi inte kunnat slå fast. Vår bedömning är dock att det sannolikt blivit mer kultur för och inte minst med eleverna.

Vår bedömning avseende den ökade samverkan mellan skola och kulturliv som regeringen och Kulturrådet för fram som ett av de främsta syftena med Skapande skola, är att den snarast är att betrakta som ett medel för att nå målen om långsiktig integrering och ökad professionell kulturverksamhet än ett mål i sig självt. För att nå

bättre uppfyllelse av Skapande skolas mål bedömer Kulturanalys att det krävs en ökad medvetenhet om betydelsen av användandet av kulturella och konstnärliga uttryck i skolarbetet. Detta menar vi kan åstadkommas genom ett närmande mellan utbildningsområdet och kulturområdet på alla nivåer. En grundläggande förutsättning är att det finns en samsyn mellan alla inblandade om att kulturella och konstnärliga uttryck på olika sätt kan fylla en viktig funktion i skolans arbete, att de har betydelse för skolans måluppfyllelse, för utvecklingen av skolans pedagogiska arbete och för elevernas individuella utveckling. Utan en sådan samsyn blir möjligheterna mindre att Skapande skola kan bidra till någon långsiktig integrering av kulturella och konstnärliga uttryck i förskolan och skolan, utan riskerar att i stor utsträckning bli tillfälliga insatser som genomförs vid sidan av den ordinarie verksamheten.

I rapporten *Skapande skola. En första utvärdering* lämnade vi ett antal rekommendationer om hur förutsättningarna för arbetet med Skapande skola kan utvecklas med utgångspunkt från den genomförda utvärderingen. Vi återger här dessa rekommendationer tillsammans med de bakomliggande argumenten från utvärderingen.

Rekommendationer

Förtydliga målen för Skapande skola, och förtydliga kommunikationen om målen för Skapande skola

Regeringen har genom texten i fler olika budgetpropositioner återkommande lyft fram samverkan mellan skola och kulturliv som ett syfte med Skapande skola. Rent formellt är denna samverkan inte formulerad som ett ändamål för bidraget i förordningen, men i och med att regeringen och Kulturrådet informerar om bidraget på detta sätt, inte bara uppfattas det som ett mål utan blir i praktiken till ett mål. Samtidigt uppfattar det professionella kulturlivet att bidraget inte lever upp till de formuleringar om bidragets ändamål som handlar om ökad kulturverksamhet. Mot denna bakgrund finns anledning att se över hur målen kommuniceras och tydliggöra vad syftet med bidraget är.

Skapa förutsättningar för en reell samverkan mellan utbildningspolitik och kulturpolitik på alla nivåer

Det finns behov av fördjupad kunskap om huruvida det kan sägas att Skapande skola-insatser leder till att skolans mål uppfylls. Ska kulturella och konstnärliga uttryck kunna integreras i skolans verksamhet genom Skapande skola måste bidragets och insatsernas koppling till förbättrade skolresultat framgå överordnat i läroplaner och kursplaner och specifikt i samband med att Skapande skola-insatser planeras och genomförs. Mot bakgrund av ett sådant resonemang finns behov av att förstärka kopplingen mellan områdena utbildning och kultur samt mellan skolvärlden och kulturlivet, på alla nivåer. Ett ömsesidigt lärande om varandras förutsättningar och kompetenser kan ge möjligheter till ökad samverkan i planering och genomförande mellan skolor och kulturinstitutioner samt mellan rektorer, lärare och elever å ena sidan och kulturaktörer å den andra.

Vidga användningsmöjligheterna för bidraget

Kulturanalys frågar sig om det går att arbeta med en mer riktad fördelning av bidraget än vad som görs i dag. Det bör undersökas hur fördelningen av Skapande skola-bidrag kan anpassas till de förslag om ändring av skollagen som presenterats under hösten 2013, för att kommuner ska rikta skolmedel dit där behoven är som störst. Ett annat sätt att utveckla användningen av bidraget är att tillåta administrativa ändamål, som lokal eller regional samordning, kompetensutveckling, framtagande av förberedelsematerial och lärarhandledningar samt utveckling av en organisation som kan hantera denna administration, vilket skulle öka chanserna för Skapande skola-insatserna att leda till varaktig verksamhetsutveckling.

Kulturanalys bedömning är att det finns flera samverkande faktorer som skulle kunna ge förutsättningar för att eleverna ska få ökad delaktighet. Det ena är att öppna upp bidraget så att det blir möjligt att söka för fleråriga projekt. Det skulle ge möjligheter till längre framförhållning och bättre tidsutrymme för delaktighetsprocessen i såväl planering som genomförande och uppföljning. Det andra är att tydligare knyta Skapande skola-insatserna till den löpande skolverksamheten med hjälp av kursplaner och tydlighet om hur insatserna vägs in i bedömning och betygsättning.

Skapa förutsättningar för kompetensutveckling för både skolpersonal och kulturaktörer

Bygg nätverk och plattformar på lokal och regional nivå, där skolpersonal och kulturaktörer kan mötas för att diskutera gemensamma frågor kring kultur i skolan i allmänhet och Skapande skola i synnerhet. Genomför kompetensutvecklingsdagar som är gemensamma för skolpersonal och kulturaktörer inom ramen för Skapande skola-bidraget. Ett ömsesidigt lärande om varandras förutsättningar och kompetenser kan ge möjligheter till ökad samverkan i planering och genomförande mellan skolor och kulturinstitutioner, mellan rektorer, lärare och elever och kulturaktörer. Bygg in moment i rektorsutbildningen och i lärarutbildningen som ger skolans personal redskap att planera för hur kulturella och konstnärliga uttryck kan tas tillvara i det praktiska skolarbetet. Skapa incitament och intresse för att ta fram fler utbildningar för kulturaktörer med inriktning mot pedagogik och ämnesdidaktik för att möta de behov och förväntningar som finns i skolvärlden.

För framtiden ser Kulturanalys att det finns behov av att fortsätta utvärdera bidraget Skapande skola och initiera fördjupade studier av bidragets effekter. Det kan handla om att undersöka

- om Skapande skola-insatser är lämpligare att genomföra i vissa årskurser snarare än andra
- om kulturinstitutioner och andra redan offentligt stödda verksamheter har en konkurrensfördel vad gäller Skapande skola-uppdragen
- om kulturinstitutionernas övriga löpande verksamhet för barn och unga minskar på grund av åtaganden inom Skapande skola
- den kommunala musik- och kulturskolans roll inom Skapande skola

- om kommunernas övriga budget för kulturverksamhet i skolan minskar på grund av Skapande skola
- hur huvudmännens handlingsplaner förankras, efterlevs, följs upp, utvärderas och leder till åtgärder i verksamheterna.

Museer

Kulturanalys har under 2013 inom ramen för uppdraget om officiell statistik publicerat en rapport om museer i Sverige och ytterligare två studier om de centrala museerna i enlighet med särskilda regeringsuppdrag.⁴

Museerna har en central roll när det gäller att förvalta, tillgängliggöra samt bygga upp och sprida kunskap om kulturarvet.⁵ Museerna samverkar också på många sätt med det övriga samhället. På så sätt är museerna viktiga aktörer för kulturpolitiken och för att uppnå de nationella kulturpolitiska målen. Museernas verksamheter kopplas lätt i första hand till målet ”att främja ett levande kulturarv som bevaras, används och utvecklas”, men anknyter i lika hög grad till de övriga kulturpolitiska målen.

Ett museum är enligt den definition som används av the International Council of Museums (ICOM):

en permanent institution utan vinstintresse, som tjänar samhället och dess utveckling, som är öppen för allmänheten och som förvärvar, bevarar, undersöker, förmedlar och ställer ut – i studiesyfte, för utbildning och förnöjelse – materiella och immateriella vittnesbörd om människan och hennes omvärld.

I den officiella museistatistiken ingår de museer som uppfyller ICOM:s definition och som har anställd yrkesutbildad personal där den sammanlagda arbetstiden uppgår till minst en årsarbetskraft, det vill säga arbetstid motsvarande minst en heltidsanställd person. Omkring 230 museer uppfyller denna definition och de utgörs av 50 statliga museer, drygt 30 regionala museer, omkring 90 kommunala museer och omkring 60 övriga museer. Utöver de museer som ingår i den officiella statistiken finns över 1 400 arbetslivsmuseer som till största delen drivs av ideellt arbetande personal. Arbetslivsmuseerna visar framför allt industrisamhällets framväxt och kulturarv under 1900-talet. Myndigheten för kulturanalys har som ambition att även arbetslivsmuseerna ska ingå i den officiella museistatistiken från och med 2014. Därtill kommer cirka 1 350 hembygdsgårdar som också står för en viktig del av kulturarvet.

Sveriges museer 2012

Museistatistik har funnits sedan lång tid tillbaka. Uppgifter om besöksantal började publiceras av Svenska museiföreningen 1946. Sedan 1985 är museer ett område inom den officiella statistiken och från och med 2012 är Kulturanalys ansvarig myndighet. I september 2013 publicerade Kulturanalys statistikrapporten *Museer 2012* (www.kulturanalys.se/wp-content/uploads/2013/09/Museer_2012_low.pdf) som är en sammanställning av officiell statistik med uppgifter om museernas verksamhet, samlingar, personal och ekonomi. Totalt tillfrågades 236 museer i en

⁴ *Regleringsbrev för budgetåret 2012 för Myndigheten för kulturanalys; Regleringsbrev för budgetåret 2013 för Myndigheten för kulturanalys.*

⁵ *Tid för kultur. Prop. 2009/10:3, s. 97.*

enkätundersökning, med en svarsfrekvens på 76 procent. Statistik för år 2013 kommer att publiceras senare under 2014.

Den officiella statistiken för museerna speglar framför allt besöksutveckling, personal och ekonomi. När det gäller museernas verksamhet redovisas vissa uppgifter om utställningar, verksamhet för barn och unga samt digitalisering av samlingarna. Museernas verksamheter omfattar naturligtvis mer än detta, särskilt en rad olika publika aktiviteter. Aktiviteter som vanligtvis förekom var: föredrag och seminarier, visningar och guidningar, kurser och studiecirkel, konserter och musikevenemang, teater- och dramaföreställningar, filmvisningar, workshops och prova på-aktiviteter. Det förekom också olika typer av marknader och vandringar. Aktiviteter arrangerades i samband med olika skollov och särskilda helger som till exempel nationaldagen. Många aktiviteter var också riktade till exempelvis barn eller familjer.

År 2012 gjordes minst 17,4 miljoner museibesök i Sverige vid de museer som rapporterat in uppgifter. Drygt 40 procent av besöken gjordes vid centrala museer. Jämfört med 2011 minskade antalet besök något men var fortfarande fler än under åren 2007–2010. Museerna hade sammanlagt minst 16,1 miljoner unika besökare på sina webbplatser. Det är dock många museer som inte mäter antal besök på webben eller har sådana uppgifter tillgängliga, så antalet unika besökare var sannolikt större än så.

En tredjedel av museerna hade fri entré för vuxna, och de flesta av dem var regionala eller kommunala museer. Ett mindre antal, 13 stycken, hade fri entré generellt, men tog ut avgifter vid vissa utställningar. Andra, 12 stycken, tog vanligtvis ut avgifter, men hade fri entré vid vissa tider under veckan. Tre fjärdedelar av museerna hade fri entré för barn och unga till och med 18 år. Alla centrala museer utom Tekniska museet och Skansen hade fritt inträde för barn till och med 18 år. Tekniska museet tog ut entré från sju års ålder och Skansen från sex år.

Av de huvudsakliga inriktningarna på samlingarna var de vanligaste typerna arkeologi och historia följt av konst, vetenskap och teknik, etnografi/antropologi och naturhistoria/naturvetenskap. Ungefär en tredjedel av museernas samlingar var digitaliserade. Ungefär 12 procent av samlingarna var tillgängliga via webben i slutet av 2012. Antalet utställningar i drift under året var 1 782, och närmare två tredjedelar hade producerats under året. Antalet vandringsutställningar var 156, varav cirka en tredjedel var nyproducerade.

Sammanlagt gjordes minst 2,7 miljoner besök av barn och unga under 19 år vid museerna i undersökningen. Av dessa utgjorde drygt 1 miljon besök av barn från skolor och förskolor. Flest besök i denna målgrupp rapporteras av de centrala museerna. Andelen av museernas årsverken som har inriktning på verksamhet för barn och unga var ungefär 6,5 procent av museernas totala årsverken 2012. Något fler än hälften av museerna i undersökningen svarade att de hade verksamhet för barn och unga med behov av särskilt stöd. Det är en ökning jämfört med 2011.

År 2012 var drygt 60 procent av de drygt 5 000 anställda på de svarande museerna kvinnor. Under 2012 utfördes också minst 4 121 årsverken på landets museer. Kvinnor utförde den övervägande delen av årsverkerna för personalkategorierna kärnkompetens, administrativ personal och övriga. Bland den tekniska personalen däremot utförde män

drygt 80 procent av årsverkerna. Av museernas totala intäkter på cirka 4,0 miljarder kronor utgjorde entréavgifter cirka 11 procent och intäkter från näringslivet drygt 1 procent. Cirka 2,7 miljarder kronor, eller 67 procent av intäkterna, utgjordes av bidrag från staten, landstingen, kommunerna och EU. Av den totala bidragssumman tillförde staten 60 procent, landstingen 19 procent, kommunerna 19 procent och EU 1,8 procent. Hälften av de totala kostnaderna var personalkostnader och cirka 21 procent lokalkostnader.

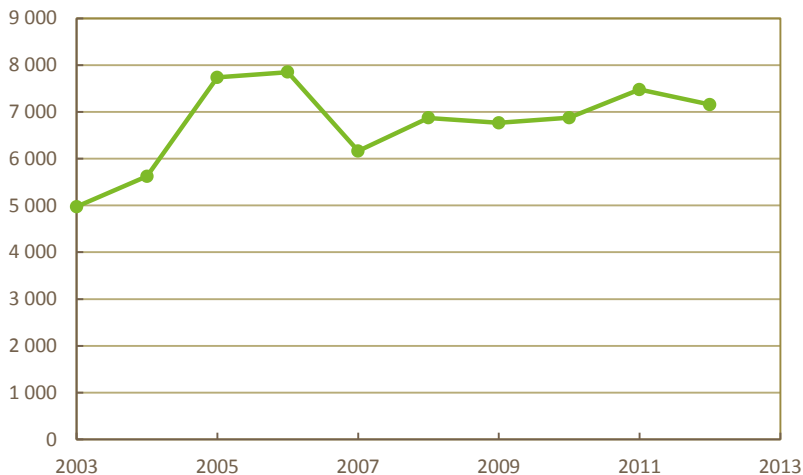
De centrala museernas besöksutveckling

De centrala museerna utgörs av 26 statliga museer där alla utom fyra ligger i Stockholms län. De är organiserade i form av 10 statliga myndigheter och fyra stiftelser. De centrala museerna har ett särskilt övergripande ansvar för utveckling och forskning inom sina respektive samlingsområden (www.kulturanalys.se/wp-content/uploads/2013/04/Besöksutveckling-för-museer-2012.pdf).

År 2012 gjordes sammanlagt cirka 7,2 miljoner besök vid de 26 centrala museerna. Mellan 2011 och 2012 bröts den stigande trend i antalet besök som funnits sedan 2007 med en nedgång på cirka 320 000 besök.⁶ Dock finns bland museerna både de som ökat sina besöksiffror som de som fått färre antal besök.

Under 2005–2006 pågick ett försök med fri entré vid 19 av de centrala museerna och antalet besök ökade då kraftigt. För 2012 blev det totala antalet besök vid de centrala museerna 10 procent lägre än 2006, då fri entré-reformen pågick. Under 2012 gjordes närmare 3,9 miljoner besök vid de museer som ingick i reformen, vilket är en nedgång med drygt 1,1 miljoner besök (23 procent) i jämförelse med 2006 då reformen pågick.

⁶ Uppgiften om nedgången på 320 000 besök kommer från den officiella statistiken *Museer 2012*. I studien *Besöksutveckling för museer 2012* uppges delvis andra besöksiffror vilket beror på att besöken till *Bergrummet* vid Statens museer för *Världskultur* och besöken till projektet *Bucky Dome* vid Moderna museet och Arkitekturmuseet på *Skeppsholmen* inte ingick i de redovisade besöksiffrorna.

Figur 1. Antal besök vid de centrala museerna 2003–2012, tusental.

Källa: Myndigheten för kulturanalys. 2013. *Museer 2012. Kulturfakta 2013:1*

Bland de centrala museerna har i dag tre stycken fri entré för vuxna, Arbetets museum, Tumba Bruksmuseum och Sjöhistoriska museet. Alla utom två har fri entré för barn till och med 18 år. Under de senaste tre åren har besök av barn och unga utgjort ungefär en fjärdedel av det totala antalet besök vid de centrala museerna.

Det är både intressant och relevant att följa besöksutvecklingen vid museer, men det är i praktiken mer komplicerat än det kan verka. Vad som ses som ett museibesök varierar mellan museerna. I vissa fall registreras samtliga besökare som passerar entrén, inklusive de personer som besöker enbart restaurang eller butik. I andra fall registreras enbart besökare som tar del av utställningarna. Dessutom finns skillnader även vad gäller mätmetoder avseende besök av personer under 19 år. Sammantaget innebär detta att besökssiffrorna inte alltid är jämförbara museerna emellan och att totalsummorna är svårtolkade. Det är heller inte möjligt för alla museer att räkna sina besök på ett jämförbart sätt, eftersom de lokalmässiga förutsättningarna kan skilja sig åt mellan olika museer.

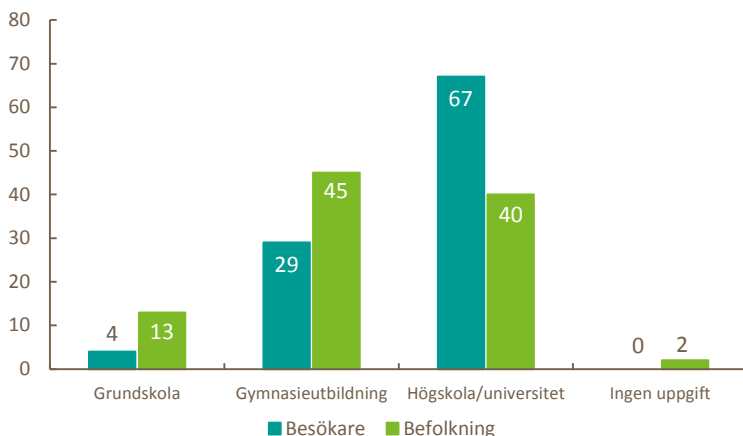
Besöksmönster vid de centrala museerna

Sedan 2008 har det årligen gjorts samordnade publikundersökningar vid de centrala museerna. Sedan 2012 samordnas de av Kulturanalys, tidigare samordnades de av Statens kulturråd. I enkäter ställs frågor om besökarnas ålder, kön, utbildning, hemort och besöksvanor vid museer. Enkäterna har inte ersatt museernas egna publikundersökningar, som vanligtvis är betydligt mer omfattande. Nedan redovisas resultat och analys baserade på 2012 års undersökning (www.kulturanalys.se/wp-content/uploads/2013/12/Vem-besöker-de-centrala-museernawebb.pdf).

Ungefär två tredjedelar av besökarna var bosatta i Sverige. Högst andel utländska besökare hade Vasamuseet och Arkitekturmuseet följt av Moderna museet Stockholm och Historiska museet.

Nedanstående uppgifter gäller endast de besökare som var bosatta i Sverige. Besökarnas genomsnittsålder var 43 år. De äldsta besökarna fanns vid Tumba bruksmuseum och Prins Eugens Waldemarsudde. Lägst genomsnittsålder bland besökarna hade Naturhistoriska riksmuseet och Världskulturmuseet. Kvinnor utgjorde mer än hälften av museibesökarna, cirka 59 procent. Undantagen var Flygvapenmuseum, Armémuseum, Marinmuseum och Sjöhistoriska museet, där mer än hälften av besökarna var män. Två tredjedelar av besökarna hade minst treårig utbildning vid universitet eller högskola.

Resultaten visar att andelen kvinnor, högtbildade och personer runt och strax över 65 år är större bland museibesökarna än deras respektive andel av befolkningen. Det fanns också ett samband mellan utbildningsnivå och hur ofta man går på museum – ju högre utbildning en person har, desto fler museibesök.

Figur 2. Utbildningsnivå bland museibesökare respektive i befolkningen, 25–64 år, 2012. Procent.

Källa: Myndigheten för kulturanalys. 2013. *Vem besöker de centrala museerna? Redovisning av ett regeringsuppdrag.*

Även andelen personer bosatta i Stockholms län var större bland museibesökarna än bland befolkningen i sin helhet, vilket inte är förvånande eftersom merparten av de centrala museerna ligger i Stockholms stad. Två av de centrala museerna ligger i Östergötland, och de hade en högre andel besökare som var bosatta i Östergötland jämfört med andelen av befolkningen. Sammantaget stämmer dessa resultat också väl överens med vad tidigare studier har visat.

Kulturanalys har haft i uppdrag att analysera besöksmönstren så att de kan ställas mot de kulturpolitiska målen. Publikens sammansättning vid de centrala museerna är en komplex fråga, och många faktorer styr. Faktorer som kan påverka besöksmönster är till exempel var museet är lokaliserat, tillgängligheten till museet, entréavgifter, information samt museets inriktning och verksamhetsutbud.

Vår slutsats är att skillnaderna mellan vilka som besöker olika museer påverkas mer av museernas inriktning och utställningarnas innehåll snarare än av entréavgiften. Det är visserligen tydligt att fri entré ger fler besök, det visar besöksstatistiken. Det är däremot oklart hur förekomst av eller nivå på entréavgifter påverkar publikens sammansättning över tid vid enskilda museer. I Sverige har det tidigare gjorts bara en studie, vid Världskulturmuseet i Göteborg, där man jämfört besöksmönstren under en period med fri entré (år 2006) med en period året efter då en entréavgift på 40 kronor hade införts.⁷ Studien visade bland annat att det totala antalet besök minskade när entréavgifter infördes, samt att andelen män, andelen personer med låg utbildning, andelen personer boende i förorter, andelen pensionärer samt andelen spontanbesökare minskade mer än andra kategorier. För att med större säkerhet kunna säga något om hur besöksmönstren påverkas av förekomsten av eller nivån på entréavgifterna krävs fler liknande fördjupade studier.

Vår samlade bedömning utifrån den undersökning som vi genomfört är att det är tveksamt om de ökade statliga kostnader som ett återinförande av fri entré vid de centrala museerna innebär (för de centrala museer som ingick i fri entré-reformen 2005–2006 skulle det idag innebära ett intäktsbortfall på upp till 140 miljoner kronor) kan väntas motsvara en ökad måluppfyllelse i tillräcklig utsträckning för att motivera kostnadsökningen. Vi menar att man bör överväga andra sätt att få nya grupper att delta i kulturlivet – sätt som med samma ekonomiska insats omfattar fler konst- och kulturformer och är mindre beroende av var i landet man bor.

⁷ *Lampi och Orth, 2009.*

Kulturvanor

Att följa hur kultur produceras och konsumeras i Sverige är centralt för att kunna bedöma effekterna av kulturpolitiken. Ett av kulturpolitikens centrala mål är att ”alla ska ges möjligheter att delta i kulturlivet”. Myndigheten för kulturanalys tokar detta mål som att landets befolkning oavsett kön, ålder, geografisk hemvist, yrke, utbildning, kulturell bakgrund eller funktionsnedsättning ska ges möjlighet att ta del av kultur eller själva vara aktiva kulturutövare. För att få en bild av i vilken mån alla i Sverige ges denna möjlighet behöver befolkningens kulturvanor kunna följas.

I dagsläget genomförs inte några fristående kulturvaneundersökningar i Sverige. För att uppmärksamma behovet av att utveckla en ny kulturvanestatistik gav Kulturanalys i juni 2013 ut en första publikation i skriftserien Kulturpolitiska rekommendationer: *Sverige behöver en ny kulturvanestatistik*. Under hösten 2013 fick sedan Kulturanalys i uppdrag av regeringen att genomföra kulturvaneundersökningar med särskild redovisning av barns och ungas kulturvanor.

Nuvarande och tidigare kulturvaneundersökningar

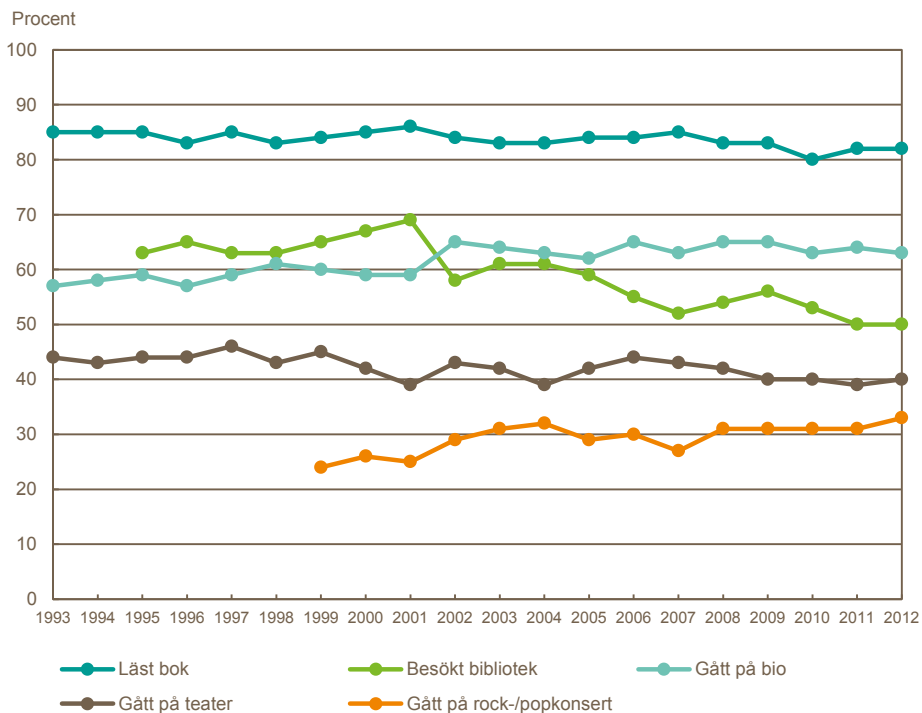
Genom åren har det funnits flera olika undersökningar som har bidragit till att samla in information om svenska folkets kulturvanor. Frågor om kulturvanor har främst ingått som delområden i andra undersökningar. Här redogör vi kort för de olika undersökningarna och presenterar några exempel på aktuella resultat från dem. De resultat vi redovisar ger en överskådlig och generell bild av hur kulturvanorna ser ut i befolkningen. För att få en mer nyanserad bild och förståelse för sambandet mellan olika kulturvanor och grupper i befolkningen behövs fördjupade analyser.

Kulturbarometern som genomfördes av Statens kulturråd har varit den enda återkommande separata kulturvaneundersökningen i Sverige. Kulturbarometern har genomförts vid åtta tillfällen från och med 1984 fram till 2003. Huvudsakligen har den syftat till att redovisa besök på teater, opera, bio, museum och bibliotek, vid sidan av eget kulturutövande i olika former.

SOM-undersökningen är en årlig undersökning som genomförs av SOM-institutet och syftar till att undersöka hur samhällsförändringar påverkar människors attityder och beteenden.⁸ Vissa frågor rör kulturvanor, men de är för begränsade för att vara en kulturvaneundersökning i egentlig mening. Kulturvanefrågorna rör kulturupplevelser, eget utövande, besök på museum eller bibliotek och deltagande i studiecirklar eller kursverksamhet. Utifrån dessa undersökningar framgår att kulturvanorna inte förändras särskilt snabbt mellan ett år och ett annat. En långsiktig förändring som skett under den senaste 20-årsperioden enligt undersökningen är en svagt minskande trend för andelen som läst böcker, som besökt bibliotek eller gått på teater minst någon gång under det senaste året. Under samma period har andelen som gått på bio eller rock- och popkonserter ökat något. Kulturvanor skiljer sig också mellan olika grupper i

⁸ SOM-institutet. 2013. *Kulturvanor i Sverige 1989–2012*.

befolkningen. Generellt sett är personer med hög utbildningsnivå och kvinnor överlag mer kulturaktiva än personer med låg utbildningsnivå respektive män. Detsamma gäller storstadsområden, där invånarna är mer kulturaktiva än i övriga delar av landet.

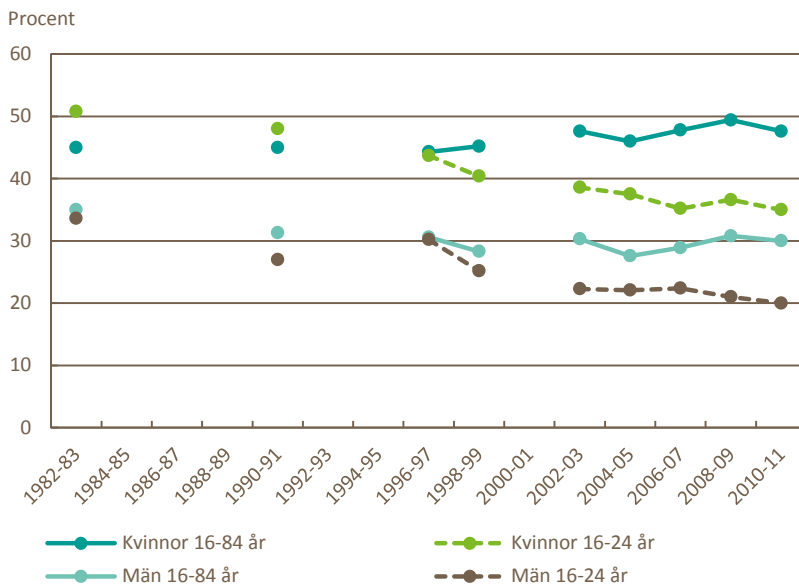
Figur 3. Kulturupplevelser minst någon gång under de senaste 12 månaderna, andel i befolkningen 16–85 år, 1993–2012. Ett urval av kulturaktiviteter från SOM-undersökningen.

Källa: SOM-institutet. 2013. Kulturvanor i Sverige 1989–2012.

Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF), som genomförs av SCB, har som huvudsakligt syfte att fånga människors levnadsförhållanden. Undersökningarna berör bland annat området fritid, som numera innehåller endast ett fåtal frågor om kulturvanor. Resultat från den senaste ULF-undersökningen 2012⁹ visar till exempel hur andelen som läser böcker varje vecka skiljer sig åt mellan kön och olika åldrar. Läsning av böcker är vanligast bland barn, yngre tonåringar och bland kvinnor. Efter tonåren minskar läsningen, för att öka lite i övre medelåldern och bland yngre ålderspensionärer.

⁹ ULF-undersökningen, statistikdatabasen på www.scb.se.

Från ULF-undersökningen framgår också att andelen som läser böcker minst varje vecka är relativt stabil över tid för befolkningen som helhet. Men stora skillnader finns för olika grupper. En tydlig minskning sedan början av 80-talet till mitten av 00-talet kan ses för åldersgrupperna 16–24 år, där allt färre läser böcker varje vecka (figur 4).¹⁰

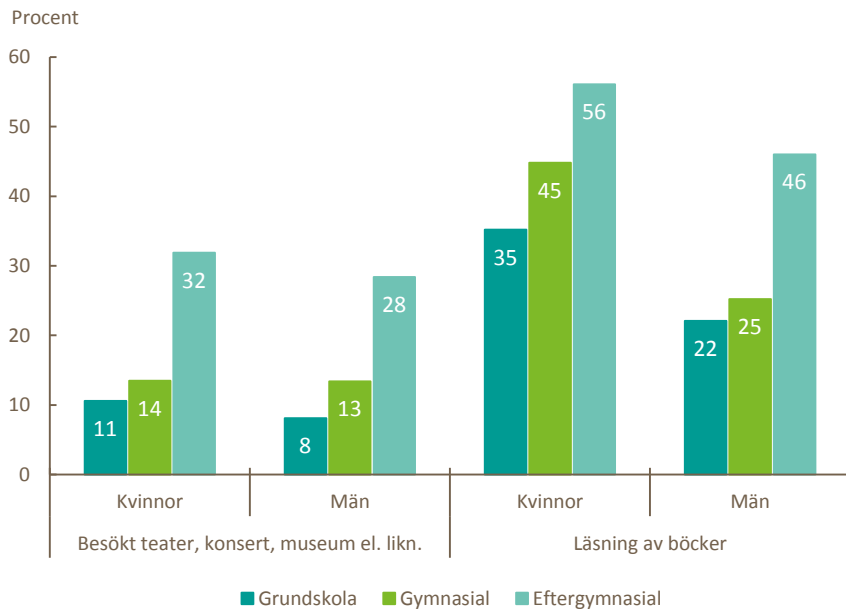
Figur 4. Bokläsning varje vecka i olika åldersgrupper.

Källa: Statistiska centralbyrån, SCB. *ULF-undersökningen*.

Även i ULF-undersökningen från 2012 framgår stora skillnader mellan grupper med olika utbildningsnivåer och mellan kvinnor och män (figur 5). Kulturrådet har analyserat trender för kulturaktiviteter utifrån ULF-data från åren 1982–2006.¹¹ Analysen visar att skillnaderna mellan grupper med olika utbildningsnivå har minskat över tid för ett flertal kulturvanor. Däremot har skillnaderna mellan könen ökat under samma period.

¹⁰ *Läsarnas marknad, marknadens läsare, SOU 2012:10.*

¹¹ *Nya kulturvanor. Svenska kulturvanor i ett 30-årsperspektiv: 1976–2006. Statens kulturråd 2008.*

Figur 5. Kulturvanor i befolkningen efter kön och utbildningsnivå, personer 16 år och äldre, år 2012.¹²

Källa: Statistiska centralbyrån, SCB, 2012. *ULF-undersökningen*.

Mediebarometern genomförs av Nordicom och syftar till att fånga i vilken utsträckning människor tar del av olika medier. Men undersökningen saknar frågor om stora delar av kulturutbudet. Denna undersökning visar till exempel att andelen som läser morgontidningar (både på papper och på nätet) och tittar på nyheter på tv har minskat sedan 2007.

Ungar & medier är en undersökning av barns och ungas medieanvändning som genomförts sedan 2005, numera i Statens medieråds regi. Undersökningen täcker normalt in åldrarna 9–16 år, men specialundersökningar har gått ända ner till två års ålder. Undersökningen handlar bland annat om i vilken utsträckning barn och unga använder internet och vad de använder det till, men saknar frågor om kulturvanor.

Internationellt hävdar sig Sverige väl när det gäller kulturvanor. Eurostat har under senare år två gånger publicerat kulturvanestatistik från samtliga EU-länder i sin

¹² Andel kvinnor respektive män i olika utbildningsgrupper som år 2012 har besökt teater, konsert eller museum eller liknande mer än 5 gånger de senaste 12 månaderna, eller som har läst böcker varje vecka.

Eurobarometer. Undersökningarna har genomförts 2007 och 2013.¹³ Deltagandet i de flesta kulturaktiviteter i Europa har minskat 2013 jämfört med 2007 i de länder som ingick i undersökningen. Sverige utmärker sig dock genom ett mycket högre kulturdeltagande än EU-ländernas genomsnitt. Till skillnad från många andra länder har kulturdeltagandet i Sverige, enligt Eurobarometern, dessutom ökat. Vid jämförelse av de svenska resultaten från Eurobarometern med resultaten från SOM-undersökningen uppvisar Eurobarometern generellt sett högre andelar på jämförbara frågor (tabell 1). Dessa skillnader beror sannolikt på hur undersökningarna har utformats och hur urvalet av respondenter har gjorts.

Tabell 1. Kulturaktiviteter minst någon gång under de senaste 12 månaderna. Jämförelse mellan SOM-undersökningen och Eurobarometern.* Procent.

År	2007		2012/13		
	SOM	Eurobarometern, Sverige	SOM (2012)	Eurobarometern, Sverige (2013)	EU27
Läst en bok	85	87	82	90	68
Besökt bibliotek	52	70	50	74	31
Gått på bio	63	71	63	74	52
Gått på teater	43	47	40	53	28
Besökt museum**	45	-	47	-	-
Gått på konstutställning**	37	-	38	-	-
Besökt museum/galleri**	-	62	-	76	37

*SOM: År 2007 sändes 6 000 enkäter till personer mellan 15 och 85 år med en svarsfrekvens på 63 procent, år 2012 sändes 12 000 enkäter till personer mellan 16 och 85 år med en svarsfrekvens på 57 procent. Eurobarometern bygger på cirka 1 000 intervjuer till personer 15 år och äldre.

**I SOM-undersökningen efterfrågas om man besökt museum eller konstutställning i två separata frågor. I Eurobarometern efterfrågas om man besökt museum eller galleri i en och samma fråga.

¹³ Special Eurobarometer 278 (2007) och Special Eurobarometer 399 (2013).

Utgångspunkter för en ny kulturvaneundersökning

Kulturanalys har ett antal utgångspunkter som en ny kulturvaneundersökning bör ta hänsyn till. Med kulturvanor menar vi både deltagande i kulturaktiviteter och eget skapande. Vi inkluderar både professionell kulturverksamhet och amatörcultur. Frågor i en undersökning bör handla om såväl besök som eget skapande och utövande inom kulturens olika uttrycksformer. Både fysiska besök som besök via internet på museer och historiska platser kan ingå. Det är viktigt att i formuleringen av frågor ha en bred syn på kulturbegreppet för att kunna fånga blandformer och nya kulturyttringar. Vi kommer också vilja undersöka vad man upplever som eventuella hinder för att kunna ta del av eller själv skapa kultur i så hög utsträckning som man skulle vilja.

Barn och unga är en prioriterad målgrupp i regeringens kulturpolitik, men de stora enkätundersökningar som görs i dag och som innehåller frågor om kulturvanor (ULF och SOM-undersökningarna) har åldersintervall från 16 år, och frågorna på kulturområdet är dåligt anpassade till dagens unga. Barn-ULF, Ungar & medier och Mediebarometern riktas visserligen även till barn yngre än 16 år, men ger endast knapphändig information om barnens vanor på kulturområdet. Uppgifter om kulturvanor bland barn under nio år saknas nästan helt. Behovet av en ny, modern och användbar kulturvanestatistik gäller i allra högsta grad även målgrupperna barn och unga.

Ny kulturvanestatistik behöver också fokusera på innehåll och inte bara på det sätt vilket innehållet förmedlas. Tidigare nämnda kulturvaneundersökningar har främst fokuserat på kulturens form och distributionssätt. Det ställs till exempel frågor om biobesök och bokläsande, snarare än konsumtion av film och litteratur. Undersökningarna blir därmed, genom sin inriktning på form och distributionssätt snarare än innehåll, sårbara för den tekniska förändring som sker inom kulturområdet. I dag är det bara en bråkdel av den film som konsumeras i Sverige som ses på bio. Tekniken och den digitala utvecklingen gör att film nu kan ses på många andra sätt, exempelvis på dvd, via dator, på läsplatta eller i mobiltelefon. Hur film faktiskt konsumeras, och vad som konsumeras, saknas det dock uppgifter om. Även inom litteraturområdet har tiden sprungit ifrån frågorna. I dag kan en läsare ta del av litterära texter på många olika sätt; via en tryckt bok eller genom ljudböcker eller e-böcker distribuerade via mediebärare eller digitalt. En ny kulturvaneundersökning behöver därför innehålla frågor som anpassats efter dagens och framtidens tekniska utveckling såväl som ett urval av tidigare frågor för att behålla vissa tidsserier.

Kultursamverkansmodellen

Kultursamverkansmodellen är en den modell för fördelning av statliga medel till regional kulturverksamhet som infördes 2010 och som ska ge ökade möjligheter till regionala variationer och prioriteringar på kulturens område. Modellen syftar också till att öka samverkan mellan landsting och kommuner, och till att öka de professionella kulturskaparnas och civilsamhällets inflytande över den regionala kulturpolitiken. Ytterligare en förhoppning är att de tvärspektoriella perspektiven främjas, det vill säga att kulturen ska få en ökad betydelse på andra samhällsområden. Modellen har införts successivt och från och med 2013 ingår alla Sveriges län utom Stockholms län.

Myndigheten för kulturanalys har i uppdrag att löpande utvärdera modellen och analysera dess långsiktiga effekter. En strategi för utvärderingen är att sätta in kultursamverkansmodellen i ett vidare sammanhang av pågående regionalisering. Modellen bör också ses som ett uttryck för, och ett verkställande av, decentralisering som administrativ princip och som en metod för statlig verksamhetsstyrning. En ambition från Kulturanalys sida är att kombinera kvalitativa och kvantitativa metoder i utvärderingen av kultursamverkans-modellen.

Fördjupande intervjustudie

Våren 2013 publicerade Kulturanalys sin andra separata rapport utifrån utvärderingar av modellen, *Kultursamverkansmodellen. Styrning och bidragsfördelning*. En betydande del baserades på resultaten av en enkätstudie om förväntade och upplevda effekter av kultursamverkansmodellen. Ett viktigt resultat var att politiker och tjänstemän på regional och kommunal nivå upplever att modellen har medfört ökad samverkan om kultur, på olika nivåer. Ett annat resultat var att regionerna anses ha fått ökat inflytande över fördelningen av statliga medel till regional kultur, samtidigt som statens styrning upplevs som fortsatt stark – på gott och ont (www.kulturanalys.se/wp-content/uploads/2013/05/Kultursamverkansmodellen_2013_inlaga_low.pdf).

Enkätstudien har nu följts upp genom att Kulturanalys låtit göra en fördjupande intervjustudie med politiker och tjänstemän på regional och kommunal nivå. Syftet med studien var att öka kunskapen om några av de effekter som kultursamverkansmodellen förväntas ha på den regionala kulturen. Konsult Anna Zingmark från Ramböll Management AB utförde studien och skrev rapporten som finns att ladda ner i sin helhet på Kulturanalys webbplats. Här följer en sammanfattning av studiens viktigaste resultat (www.kulturanalys.se/wp-content/uploads/2013/11/Intervjustudie-kultursamverkansmodellen.pdf).

Samverkan ligger i tiden

Även om kultursamverkansmodellen är i ett tidigt skede, finns det redan exempel på att de dialoger som genomförs när kulturplanerna tas fram skapar intressanta nya diskussioner om samarbete och gemensamma aktiviteter. Det helhetsperspektiv som kulturplanerna har inneburit är uppskattat i regionerna. Processerna för framtagande av kulturplanerna tycks ha varit ambitiösa till sitt upplägg. Samtidigt finns det lärdomar

kring hur dessa dialogprocesser kan förbättras för ökat inflytande. Det finns vidare önskemål om en ökad strategisk inriktning på innehållet i kulturplanerna. Det har funnits stora ambitioner hos landstingen att skapa inflytande i framtagande av planerna, men det råder delade meningar kring hur samverkan och samråd har fungerat. Stora och små kommuner har olika förutsättningar att påverka. De professionella kulturutövarnas bristande organisering samt oklarheter om vad civilsamhället egentligen innefattar, kan hindra inflytande.

En annan slutsats är att än så länge har inte kultursamverkansmodellen lett till så många exempel på regionsöverskridande samverkan. Den samverkan som ändå sker över regionsgränser förklaras av att denna typ av samverkan ligger i tiden och påverkas av andra omständigheter än införandet av kultursamverkansmodellen. Modellen har dock lett till ett ökat politiskt synliggörande, vilket har lett till diskussioner och projekt mellan politikområden. Kulturen har enligt intervjupersonerna intagit en tydlig plats i strategier kring regional utveckling, något som anses vara positivt. Sammantaget är detta indikationer på att kultursamverkansmodellen är en reform som är i linje med en ökad betoning överlag på olika former av samverkan.

Intervjustudien visar att kritiken bland informanterna dock är stark mot det som upplevs som oklarheter om hur den statliga nivån har tänkt att kultursamverkansmodellen ska fungera. Den mest uttalade kritiken riktas mot de sammantaget sett minskade statliga resurserna – statens uppräknings av sina anslag har varit lägre än förväntat.¹⁴ Studien visar även att det inte finns några starka incitament för regionerna att göra märkbara förändringar i medelsfördelningen. En vanlig uppfattning är att staten fortfarande bestämmer inriktningen på fördelningen av medel genom förordning (SFS 2010:2012) om fördelning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet. Huvuddelen av medlen går till redan inarbetad och etablerad institutionsverksamhet. Intervjupersonerna lyfter fram en risk med att den regionala finansieringen ökar utifrån ett långsiktigt perspektiv: ofta används de statliga medlen som en förhandlingsfaktor vid satsningar på kulturen regionalt, och kulturen kan därmed på sikt komma i ett sämre förhandlingsläge regionalt i förhållande till andra prioriteringar om den statliga delen minskar.

Kultursamverkansmodellen anses vidare hindra förnyelse. Medel anses vara låsta i kulturinstitutionerna och i de områden som kulturplanen ska innehålla. En slutsats är att det sannolikt finns skäl att förbättra dialogen både nationellt och regionalt för att förtydliga handlingsalternativ och handlings sätt, analysera konsekvenserna av om politiker och tjänstemän regionalt och lokalt inte tror på modellens förmåga att fånga nutida behov, samt även lyfta konkreta exempel på hur regioner har valt att tolka modellen för att inspirera andra regioner.

¹⁴ För en uppföljning av hur de offentliga bidragen inom kultursamverkansmodellen fördelas, se rapporten *Uppföljning av kultursamverkansmodellen 2012*. Statens kulturråd, 2013. Uppgifterna i denna rapport stämmer överens med uppfattningen bland informanterna och bekräftar även resultaten i de utvärderingar som Myndigheten för kulturanalys har publicerat 2012 och 2013: det har hittills endast skett marginella förändringar i hur de statliga bidragen till regional kultur fördelas.

I rapporten finns även reflektioner kring kultursamverkansmodellens likhet med regionaliseringsprocesser inom andra politikområden och möjligheten att lära från dessa. I de intervjuvaren identifieras olika områden – ansvarsfrågor, resursfrågor, processfrågor och innehållsfrågor – som anses vara utmanande med modellen eller där intervjupersonerna ser behov av utveckling. I stort sett samtliga av dessa områden har stor likhet med regionaliseringen av den statliga regionala utvecklingspolitiken som infördes under 1990-talet och som startade med införandet av regionala tillväxtavtal år 1998. En rad aspekter som nu lyfts fram som utmärkande för genomförandet av kultursamverkansmodellen uppstod även i genomförandet av den regionala utvecklingspolitiken.

Sammanfattningsvis kan konstateras att samverkan ökar till följd av kultursamverkansmodellen, men att modellen i sig själv kan ses som ett uttryck för en politik där styrning genom nätverk och flernivåstyrning är centrala inslag. Båda dessa styrformer kräver ett stort mått av samverkan.

Fortsatt utvärdering

Efter ett flertal utvärderingar med fokus på kultursamverkansmodellens förväntade, upplevda och reella effekter på förvaltningars organisation, styrningen av kulturpolitiken och förändringar i bidragsfördelning, är det nu dags att börja utvärdera effekter av modellens införande på kulturen. Under hösten 2013 har en studie av hur regionala scenkonstinstitutioner påverkas av modellens införande startat. Särskilt fokus läggs på länsteatrarna. En viktig frågeställning är om det förändrade sättet att fördela statsbidrag har lett till strategiska förändringar i verksamheterna. Har uppdragen till institutionerna skrivits om i och med modellens införande? Påverkar modellen det konstnärliga arbetet på institutionerna och i så fall på vilka sätt? Hur förväntar sig institutionerna att de kommer att påverkas ekonomiskt av kultursamverkansmodellen? Studien kommer att presenteras i en rapport som publiceras 2014.

Kulturens finansiering

Myndigheten för kulturanalys har till uppgift att analysera kulturens samlade finansiering. Uppdraget är omfattande och Kulturanalys tar sig an det genom att analysera finansieringen av kulturlivet ur olika aspekter. Kulturanalys har tidigare – under 2012 – publicerat officiell statistik över samhällets utgifter för kultur. En ny sammanställning kommer att publiceras under 2014. Under året som gått har Kulturanalys främst belyst kulturens samlade finansiering genom våra omvärldsanalyser. I kulturpropositionen *Tid för kultur* uttrycks att det är positivt om inslaget av icke-offentlig finansiering ökar i kulturlivet, vilket innebär att det privata och det civila samhällets roll betonas. Med utgångspunkt i att det inom den nuvarande kulturpolitiken finns ambitioner att vidga finansiering i kulturlivet, har vi valt att inom ramen för våra omvärldsanalyser undersöka två aspekter av kulturens breddade finansiering. Kulturanalys har dels studerat framväxten och användningen av crowdfunding som finansieringsväg inom kulturlivet, dels näringslivets möjligheter att bidra med resurser till kulturlivet. Båda analyserna finns publicerade på Kulturanalys webbplats. I det följande avsnittet ges en kort överblick av innehållet i de två rapporterna.

Jakten på medborgarfinansiering – en omvärldsanalys av crowdfunding

I Kulturanalys första omvärldsanalys för året 2013 analyseras medborgarfinansiering av kulturen – crowdfunding – och dess möjliga konsekvenser för kulturlivet och kulturpolitiken (www.kulturanalys.se/wp-content/uploads/2013/02/Omvarldsanalys_-_Crowdfunding_2013.pdf). Crowdfunding har fått stort genomslag runt om i världen. I Sverige har vi även sett ett ökande intresse från offentliga aktörer som har gått in med offentliga medel på crowdfundingplattformar i syfte att förnya och demokratisera kulturen.

Crowdfunding kan definieras som insamling av finansiella medel genom individers små bidrag till en verksamhet eller ett projekt via sociala nätverk på internet. Finansieringsmodellen kan sägas ha vuxit fram som ett alternativ när enskilda större finansörer har saknats. Det handlar kort och gott om att människor ges möjlighet att bidra som medfinansierare till något som de har intresse av eller känner engagemang för. Crowdfunding används för att finansiera en mångfald av projekt – allt ifrån valkampanjer, likt Barack Obamas, till klassresor, tandläkarbesök och bröllop. I omvärldsanalysen står dock crowdfunding av kulturella och konstnärliga projekt och verksamheter i fokus. Crowdfunding som fenomen väcker en rad frågor som berör kulturlivet och kulturpolitiken. På vilket sätt kompletterar crowdfunding redan befintliga finansieringsformer av kulturen? Vem gynnas eller missgynnas i crowdfundingssystemet? Vilka konstarter och kulturella projekt har störst möjligheter att få finansiering? Vilka förutsättningar krävs för att lyckas med en crowdfundingkampanj? Vilken roll spelar offentliga aktörer i framväxten av crowdfunding? Och slutligen, vilka förhoppningar och farhågor finns med crowdfunding som finansieringsmodell av kulturlivet?

Fyra trender

I omvärldsanalysens första avsnitt pekats fyra samhällstrender ut som utgör det sammanhang ur vilket crowdfunding växer fram: 1) ekonomiseringen av kulturen, 2) politiska vindar för breddad finansiering, 3) framväxt av givarmentalitet och 4) digitalisering av sociala nätverk. I det andra avsnittet beskrivs crowdfunding som finansieringsmodell av kulturen och därefter presenteras de förhoppningar och farhågor som uttrycks kring crowdfundingens roll i kulturlivet.

Avslutande diskussion

I omvärldsanalysens sista del diskuteras fyra övergripande frågor och deras potentiella konsekvenser för kulturlivet. För det första, bidrar crowdfunding till en demokratisering av kulturen? För det andra, förstärker crowdfunding idén om kulturskaparen som entreprenör? För det tredje, vad innebär donationskulturen i Sverige för crowdfundingens etablering? Och för det fjärde, i vilken utsträckning skapar crowdfunding nya finansieringsvägar?

Sammanfattningsvis konstateras att det finns en hög tilltro till crowdfundingens potential som finansieringsmodell av kulturen. Samtidigt är det uppenbart att den inte kan ses som en patentlösning som kan eller bör ersätta andra former av finansiering. I nuläget behövs mer kunskap om dess egentliga effekter och dess hållbarhet. I första hand handlar det om att analysera vilken konst och vilka grupper av kulturutövare som har störst möjligheter att lyckas med att få finansieringen genom crowdfunding. Det innebär även att det är relevant att analysera vilket stöd som kan behövas ge till kulturutövare inom olika konstarter för att de ska kunna pröva denna finansieringsväg och nå framgång. För det andra, är det relevant att över tid undersöka om etableringen av svenska crowdfundingplattformar också ökar intäkterna till kulturlivet på ett avgörande sätt. Framöver blir det därmed intressant att ta del av de utvärderingar och uppföljningar som nu görs inom de regioner som har prövat crowdfunding som en finansieringsmodell av delar av den regionalt finansierade kulturen.

Kulturlivet, näringslivet och pengarna – en omvärldsanalys

Näringslivet har genom åren engagerat sig för kulturen och konsten på olika sätt. I vissa fall handlar det om ett starkt personligt engagemang och en vilja att bidra. I andra fall handlar det om ett strategiskt fokus som innebär att företag söker samarbeten med konsten och kulturen i syfte att få ny kompetens eller att stärka företagets identitet och varumärke. Under de senaste åren har vi också sett andra exempel på hur näringslivets representanter bidrar till kulturlivet; genom etableringen av privata kulturinstitutioner såsom konsthallen Artipelag, Sven-Harrys konstmuseum och Fotografiska i Stockholm. Sammantaget medverkar dessa privata initiativ till att öka mångfalden i kulturlivet. Samtidigt visar tillgänglig statistik att näringslivets *sponsring* totalt står för endast en procent av kulturens samlade finansiering. Detta väcker naturligtvis frågor om omfattningen på näringslivets engagemang för kulturen och i vilken mån det räcker till för att finansiera delar av den offentligt finansierade kulturen på ett avgörande sätt.

Med utgångspunkt i de kulturpolitiska ambitionerna att bredda kulturens finansiering samt i Myndigheten för kulturanalys uppdrag att analysera den samlade finansieringen inom kulturlivet anser Kulturanalys det angeläget att i en omvärldsanalys beskriva och analysera förutsättningarna för att föra resurser från näringslivet till kulturen (www.kulturanalys.se/wp-content/uploads/2013/11/Kulturlivet-naringslivet-och-pengarna_slutlig1.pdf).

Omvärldsanalysen behandlar inte den helt kommersiellt drivna kulturen utan fokuserar på kultur som delvis finansieras via offentligt stöd i kombination med annan finansiering (eller utan annan finansiering). Rapporten handlar därmed inte om hur kommersiella företag eller hur de kulturella och kreativa näringarna kan stärkas, utan syftar snarare till att fånga hur offentligt finansierad kultur kan kompletteras med finansiering från näringslivet. Omvärldsanalysen bygger i huvudsak på expertintervjuer, rapporter och forskningslitteratur inom området kultur, ekonomi och näringsliv, samt på mediematerial.

I rapportens första del beskrivs hur kulturen finansieras i dag och hur etablerad kunskap om samverkan mellan kulturliv och näringsliv ser ut. Därefter beskrivs fyra samhällstrender och hur de kan tänkas påverka möjligheterna att attrahera resurser från näringslivet till kulturlivet. I det efterföljande kapitlet presenteras ett antal återkommande teman från de intervjuer som genomförts och som på olika sätt handlar om förutsättningarna för att öka resurserna i kulturen genom näringslivet. I det sista kapitlet presenteras några slutsatser som diskuteras i relation till kulturpolitiken. I bilaga 1 återfinns också en internationell utblick som ger en överblick av ett antal utvalda länder när det gäller icke-offentlig finansiering.

Fyra trender

Omvärldsanalysen lyfter fram fyra samhällstrender som påverkar företags engagemang för kulturen i den ena eller andra riktningen. Dessa trender pekar till viss del på ett växande intresse för kulturen inom näringslivet. I grunden handlar det om en utveckling som innebär att företag lägger allt mer tid och resurser på att hantera inte bara varumärket, utan också på att stärka hela företagets anseende. Företag söker därmed nya vägar för att skapa en företagsidentitet som potentiella kunder vill kopplas samman med, och inte sällan byggs denna identitet upp genom att låna konstens attribut och därmed skapa en önskvärd koppling mellan konsten och företagets identitet. Detta i kombination med att sponsring över tid tenderar att öka och att det i Sverige finns tendenser till en växande givarmentalitet, kan ses som tecken på att näringslivet kan komma att bidra mer med resurser till kulturen.

Samtidigt är det av betydelse att notera en parallell trend som innebär att företag under de senaste 15 åren har tagit till sig idén om att de har ett bredare samhällsansvar. Fram tills i dag har detta samhällsansvar främst inneburit att företag ser utanför Sveriges gränser och tar ansvar för samhällsfrågor såsom barnfattigdom, barnarbete, arbetsvillkor, korruption, miljöfrågor och så vidare. För företag har detta kommit att utvecklas till centrala frågor för ett företags anseende. Det finns därmed en utmaning för kulturen och konsten som innebär att den måste konkurrera med andra samhällsfrågor som företag anser angelägna och som de väljer att lägga alltmer resurser på att hantera.

Återkommande teman om mötet mellan kulturliv och näringsliv

Det finns i den allmänna debatten liksom i de intervjuer Kulturanalys genomfört ideologiska skillnader i synen på företagets roll i kulturlivet. Att uppfattningarna om vilken roll och vilket ansvar som näringslivet har för kulturen skiljer sig åt är emellertid inte så förvånande. Skiljaktigheterna rör flera olika dimensioner av samverkan mellan kultur och företag. Det handlar om i vilken mån kulturen står fri när den har privata finansörer, i vilken utsträckning som näringslivet kan bidra till ett mångfacetterat kulturliv och vilken roll som staten respektive det privata egentligen bör spela för att värna om kulturen. Under de intervjuer som genomförts har vissa teman och reflektioner återkommit.

- Förenklade skatterättsliga regler är viktigt, men det löser inte alla knutar.
- Företag engagerar sig huvudsakligen i kulturen på affärsmässiga grunder.
- Kulturlivet måste bli bättre på att sälja – att förstå företagets behov och att möta dem med intressanta erbjudanden.
- Starka varumärken och stora kulturinstitutioner med stor publik eller många besökare anses ha enklare att attrahera näringslivets intresse än mindre kulturverksamheter. Att få till stånd samarbeten med näringslivet kräver ofta att kulturverksamheten kan erbjuda ett exponeringsvärde för företaget.
- Det anses vara svårare för den experimentella, nydanande och smala kulturen och konsten att hitta finansieringslösningar tillsammans med näringslivet än för den breda och populära konsten.
- Finansieringskällor vid sidan av det offentliga räcker inte till och är inte långsiktiga lösningar för de mindre kulturverksamheterna.

Slutsatser

Med utgångspunkt i rapporten diskuteras avslutningsvis fyra slutsatser.

- **Skilda förutsättningar för olika konstarter och kulturverksamheter att attrahera näringslivets intresse.** De resultat som framkommer i denna studie tyder på att det är de välbesökta kulturinstitutionerna med väletablerade varumärken som har de största möjligheterna att vidga finansieringen med hjälp av näringslivet, medan mindre kulturverksamheter sällan har samma möjligheter att attrahera näringslivets intresse.
- **En balansakt mellan nationella mål och privata intressen.** Att privata intressen i kulturlivet får konsekvenser för vilken kultur och vilken konst som blir till är inte särskilt förvånande. Hur dessa konsekvenser ser ut är dock inte lika självklart. Näringslivets intressen värnar inte per automatik om kulturens mångfald. Näringslivets finansiering av kulturen kommer troligen även i framtiden att kunna utgöra ett betydelsefullt komplement till annan finansiering för *vissa* kulturverksamheter, medan det för andra kulturverksamheter troligen inte kommer att utgöra något tillskott av avgörande betydelse. Framöver är det därför relevant att analysera och

diskutera vilka konsekvenser en ökad finansiering från näringslivet får för kulturlivets sammansättning och mångfald, och vad privata intressen innebär för vilken kultur som produceras och vilken som inte kommer till stånd.

- **Kulturens moment 22. Det krävs resurser för att få in extern finansiering eller andra former av resurser.** En förutsättning för att kunna generera medel från näringslivet är att det finns en stabil grundfinansiering för verksamheten samt riktade resurser för att arbeta med extern finansiering. Det kan därmed antas att det finns en ömsesidighet mellan en stabil offentlig finansiering av kultur som inte bär sig på marknadens villkor, och kulturens möjlighet att gå in i samarbeten med näringslivet.
- **Kulturen måste göras till en angelägen samhällsfråga för näringslivet.** Det vore felaktigt att påstå att konsten och kulturen *är* företagens samhällsansvar – det förblir en öppen fråga. Däremot går det att utifrån tidigare forskning konstatera att vad som uppfattas som företags samhällsansvar – både inom och utanför näringslivet – förändras över tid. Det finns därför anledning att reflektera över om konsten och kulturen fram-över kan komma att uppfattas som en del av företagets samhällsansvar och att det skulle kunna öka intresset för kulturen. Det kommer att vara svårt för kulturlivet att på egen hand väcka näringslivets intresse för kulturen – snarare är det rimligt att anta att det krävs att flera aktörer, såsom kulturliv, näringsliv och politik, gemensamt bidrar till att paketera och göra konsten och kulturen angelägen för företag.

Mångfald, tillgänglighet och jämställdhet

Myndigheten för kulturanalys har i uppdrag att bedöma utvecklingen när det gäller mångfald, tillgänglighet och jämställdhet inom kulturområdet. En utgångspunkt för vårt arbete är hur regeringen uttrycker att dessa tre områden inbegriper viktiga kulturpolitiska uppgifter. Ett exempel återfinns i propositionen *Tid för kultur*. Där slår regeringen fast att kulturen måste vara relevant och angelägen för hela befolkningen, och att kulturpolitiken ska bidra till en ökad mångfald och ett mångfacetterat kulturutbud där många olika erfarenheter, tankar och historier tillvaratas och speglas.¹⁵ Vidare konstateras att det fortfarande finns skillnader i hur vi deltar i kulturlivet, beroende på exempelvis etnisk, kulturell eller religiös identitet. Även om detta inte behöver utgöra ett problem, betonas följande:

[Det bör vara] kulturpolitikens uppgift [...] att motverka att människor, utifrån sin bakgrund, bostadsort eller trosuppfattning, känner sig exkluderade eller inte inbjudna att ta del av eller bidra till kulturlivet på samma villkor som andra.¹⁶

Vidare slår regeringen fast att det är nödvändigt att arbetet för att uppnå jämställdhet mellan könen fortsätter och ger avtryck på kulturpolitikens alla områden. Inte heller ska faktorer som ålder, sexuell läggning eller funktionsnedsättning hindra människor från att aktivt delta i kulturlivet.¹⁷ Även de nationella kulturpolitiska målen anknuter på olika sätt till mångfald, tillgänglighet och jämställdhet.

Definitioner

Innebörden i begreppen mångfald, tillgänglighet och jämställdhet skiftar beroende på rumsliga och tidsmässiga sammanhang. Just därför har Kulturanalys sett det som viktigt att ringa in betydelseerna i det sammanhang där vi själva verkar.

Mångfald

Kulturanalys arbete med att bedöma utvecklingen när det gäller mångfald på kulturområdet ska ske främst med tanke på etnisk och kulturell mångfald, vilket innebär att bedöma utvecklingen när det gäller alla människors rättigheter och möjligheter på kulturens område oavsett etnisk och kulturell bakgrund.

Tillgänglighet

Kulturanalys arbete med att bedöma utvecklingen när det gäller tillgänglighet på kulturområdet ska ske främst ur ett funktionshindersperspektiv, vilket innebär att

¹⁵ Prop. 2009/10:3, s. 22–23

¹⁶ Ibid. s. 23.

¹⁷ Ibid. s. 23.

bedöma utvecklingen när det gäller att personer med funktionsnedsättning ska ges full delaktighet och jämlika villkor på kulturens område.

Jämställdhet

Kulturanalys arbete med att bedöma utvecklingen när det gäller jämställdhet på kulturområdet handlar om kvinnors och mäns rättigheter, skyldigheter och möjligheter på kulturens område.

Jämställdhetsatsningar

Hösten 2013 fick Myndigheten för kulturanalys i uppdrag att ta fram en utvärdering av jämställdhetsatsningar som regeringen gjort på kulturområdet under 2011–2014. Syftet är att lyfta fram de resultat som satsningarna har bidragit till samt ge lärande och inspirerande exempel på framgångsrika metoder för jämställdhetsarbetet inom kulturområdet.¹⁸ Redan 2012 publicerade vi en rapport utifrån en första utvärdering av regeringens jämställdhetsatsningar inom film-, musei- och musikområdet.¹⁹ De huvudsakliga slutsatserna i den rapporten var att verksamheten inom ramen för satsningarna hade kommit i gång på kort tid. Inriktningen på arbetet skiljde sig något åt: Medan det inom film och musik främst handlar om att öka andelen verksamma kvinnor, har museiuppdraget fokuserat på att integrera jämställdhetsperspektiv på verksamhetens innehåll. Det uppdrag vi nu har fått innebär att utvärderingen fördjupas och även innefattar jämställdhetsatsningar på läsfrämjande åtgärder och ett uppdrag till Statens Medieråd att studera hur barn och unga använder sociala mötesplatser på internet. Uppdraget kommer att redovisas till regeringen 31 mars 2014.

Kulturmyndigheternas arbete med mångfald, tillgänglighet och jämställdhet

Under 2013 genomförde Myndigheten för kulturanalys en kartläggning av hur myndigheter och bolag under Kulturdepartementet arbetar med områdena mångfald, tillgänglighet och jämställdhet. En genomgång har gjorts av hur berörda myndigheter formulerar sitt mångfalds-, tillgänglighets- och jämställdhetsarbete i relevant skriftligt material såsom webbplats, förordningar med instruktion eller motsvarande, senaste regleringsbrev eller motsvarande, senaste årsredovisning samt jämställdhets- och mångfaldsplaner. Sökningar gjordes på nyckelord såsom mångfald, tillgänglighet och jämställdhet.

Kartläggningen visar att majoriteten av myndigheterna och bolagen har någon – oftast samma – formulering i sina instruktioner, regleringsbrev eller riktlinjer när det gäller mångfald, tillgänglighet och jämställdhet. Formuleringarna överlåter dock åt myndigheterna och bolagen att själva definiera vad ett mångfalds- och

¹⁸ Regeringsbeslut Ku2013/1967/KO.

¹⁹ Strategier, tillvägagångssätt och resultat inom de särskilda satsningarna på jämställdhet inom film-, musei- och musiksektorerna 2011. Av FD Annika Olsson, 3 januari 2012. Publicerad på www.kulturanalys.se.

jämställdhetsperspektiv innebär. För genomförandet av de handikappolitiska målen finns emellertid en förordning som klarlägger att detta är FN:s standardregler ”för att tillförsäkra människor med funktionsnedsättning delaktighet och jämlikhet”.²⁰ Begreppen förstås och används följaktligen på olika sätt av de olika myndigheterna och bolagen.

De teman som oftast återkommer i dokumenten när det gäller **mångfald** är mångfald sett till

- samlingar, scenföreställningar, bidragsansökningar och bidragsgivning
- anställda och rekrytering
- besökare, till exempel på museer och teatrar
- vilka man försöker nå ut med information till
- olika genrer och stilar i exempelvis utställningar
- att ”alla” ska kunna delta

En definition av mångfald som förekommer är ”etnisk mångfald”. Det handlar då främst om att nå ut till alla delar av befolkningen oavsett härkomst, nationalitet eller etnisk identitet. Det är också vanligt att mångfald definieras som kulturell mångfald, och då framhålls som angeläget att arbeta för att en mångfald av stilar, genrer och uttryck kan komma till stånd. I vissa fall inbegriper mångfald flera variabler såsom ålder, kön och etnicitet. Slutligen definieras ibland inte mångfald närmare, utan används som synonymt med att arbeta för att nå ut till så många som möjligt.

Teman inom arbetet med **tillgänglighet** som framkommer i dokumenten är

- fysisk tillgänglighet
- digital tillgänglighet
- tillgänglighet till innehåll (möjligheten för exempelvis personer med kognitiv funktionsnedsättning, syn- eller hörselnedsättning att ta del av innehållet)
- generell tillgänglighet (för ”alla”, oberoende av exempelvis etnicitet, religion och genus)

Många av de studerade myndigheterna och bolagen tolkar tillgänglighet som att det handlar om den fysiska tillgängligheten. Digital tillgänglighet inkluderas ibland och ibland inte i det som ses som åtgärder för att öka tillgängligheten för personer med funktionshinder. Insatser som syftar till att tillgängliggöra innehållet i kulturverksamheter kan exempelvis vara att arrangera syn- och teckentolkade visningar, eller att anamma en textpolicy för att texter på en utställning ska kunna

²⁰ Förordning (2001:526) om de statliga myndigheternas ansvar för genomförandet av handikappolitiken.

förstås av personer med kognitiv funktionsnedsättning. Det förekommer också att tillgänglighet tolkas i en vidare mening, så som mångfaldsbegreppet också kan tolkas. Ett exempel är att myndigheterna vill öka tillgängligheten i linje med de minoritetspolitiska målen. Ett annat exempel är ett besöksmål formulerat som att alla ”oavsett etnicitet, religion, genus, generation, klass, sexuell läggning eller funktionsnedsättning” ska känna sig välkomna.

Teman när det gäller arbetet med **jämställdhet**, slutligen, är

- jämställdhet när det gäller anställda och rekrytering
- representation av kvinnor och män i exempelvis samlingar eller vid beställningar av verk
- genusperspektiv i exempelvis utställningstexter
- jämställdhet sett till exempelvis besökare på museer

Jämställdhet är lättare att definiera än mångfald och tillgänglighet. Materialet visar på en samstämmighet om att jämställdhet handlar om jämlikhet mellan könen. Däremot finns olikheter i arbetssätt och prioriteringar. Många av de myndigheter och bolag som ingår i undersökningen beskriver i sina dokument hur de arbetar med jämställdhetsperspektiv i fråga om personal. Vissa anlägger ett genusperspektiv på vem som utför vilket arbete samt på löneutvecklingen inom verksamheten. Många skriver också att de tar hänsyn till jämställdhetsaspekten vid rekrytering. I vissa organisationer är kön en av flera aspekter som de tar hänsyn till i ett internt mångfaldsarbete vid exempelvis rekrytering, organisering och kompetensutveckling. Flera av de studerade organisationerna integrerar också ett jämställdhetsperspektiv i den utåtriktade verksamheten, såsom utställningsverksamhet, arbetet med samlingar samt repertoar. För de myndigheter som arbetar med bidragsgivning beskrivs att jämställdhetsperspektivet integreras i handläggningen av ansökningar.

Kartläggningen av skriftligt material som här hänvisas till kommer att följas upp av intervjuer med ett urval av myndigheter och bolag för att ytterligare fördjupa bilden. Dessutom kommer ett urval av stiftelser som tillhör kulturdepartementet att ingå i den fortsatta undersökningen.

Allas möjlighet att delta i kulturlivet

Myndigheten för kulturanalys ska enligt sitt uppdrag i en årlig redovisning till regeringen lämna ”en samlad uppföljning av de kulturpolitiska målen” mot bakgrund av genomförda analyser, utvärderingar och bedömningar. Riksdagen antog 2009 nya nationella kulturpolitiska mål. Dessa lyder:

Kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund. Alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet. Kreativitet, mångfald och konstnärlig kvalitet ska prägla samhällets utveckling.

I detta avslutande avsnitt reflekterar vi över hur flera av de rapporter och analyser som myndigheten presenterade under 2013 har haft bäring på den andra av de tre huvudformuleringarna i de kulturpolitiska målen, den som rör allas möjlighet att delta i kulturlivet.

Målet att alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet är mer komplex än vad det kan framstå som. Det kan handla om möjligheten att ta del av ett kulturutbud rent praktiskt, till exempel oavsett bostadsort eller funktionsnedsättning, men det kan även handla om att delta aktivt med sina egna skapande eller gestaltande förmågor eller att på annat sätt ha möjlighet att påverka hur kulturlivets utbud ser ut.

Kulturanalys utvärdering visade att 55 procent av alla skolelever i grundskolan tog del av Skapande skola år 2011 och att projekten på många håll fungerar mycket bra. Samtidigt visar utvärderingen att utväxlingen av bidraget skulle kunna bli högre om förutsättningarna för elevernas delaktighet förbättras, om bidragsmedlen kan riktas till skolor där bidraget behövs som bäst, om administrativt stöd på lokal och regional nivå kan förstärkas. Målet för bidraget är ett, och det övergripande kulturpolitiska målet ett annat. Kulturanalys bedömer att vissa åtgärder krävs för att ändamålet med det specifika bidraget ska uppfyllas, och samtidigt är det vår bedömning att regeringen genom Skapande skola och andra insatser som görs, bland annat genom styrningen av de myndigheter som lyder under kulturdepartementet, särskilt uppmärksammar barns och ungas rätt till kultur.

Genom att alla skolor, privata som kommunala, har möjlighet att söka bidraget, skulle det kunna sägas att målet att alla (barn) har möjlighet att delta i kulturlivet är uppfyllt. Men vår utvärdering visar att förutsättningarna för att söka bidraget skiljer sig såväl mellan olika kommuner som mellan enskilda skolor i samma kommun. Att inrätta ett bidrag för att öka möjligheterna för alla barn att delta i kulturlivet är bara ett steg. Ytterligare steg krävs i form av att utveckla förutsättningarna för de presumtiva bidragsmottagarna att kunna utnyttja bidraget på ett meningsfullt sätt.

På liknande sätt visar sig kultursamverkansmodellen, som enligt regeringen har till syfte att föra kulturen närmare medborgarna, vara en reform som tagit steg i riktning mot ökad dialog och ökat politiskt intresse för kultur. Men för att reformen bättre ska

kunna bidra till allas möjlighet att delta i kulturlivet, i meningen delta i utformandet av det regionala kulturlivet, krävs fortsatt utvecklingsarbete.

Inom ramen för vår löpande utvärdering av kultursamverkansmodellen har en av frågeställningarna rört ambitionen att modellen ska öka de professionella kulturskaparnas och civilsamhällets inflytande över den regionala kulturpolitiken. Redovisningen av den enkätstudie som myndigheten genomfört visade att politiker och tjänstemän på regional och kommunal nivå upplever att modellen har medfört ökad samverkan om kultur, på olika nivåer. Ett annat resultat var att regionerna anses ha fått ökat inflytande över fördelningen av statliga medel till regional kultur, samtidigt som statens styrning upplevs som fortsatt stark. Den uppföljande intervjustudien visade att de dialogprocesser som bedrivs inom modellen för att ta fram regionala kulturplaner kan förbättras. Landstingen har haft stora ambitioner att skapa inflytande i framtagande av planerna, men det råder delade meningar om hur det har fungerat i praktiken: stora och små kommuner har olika förutsättningar att påverka i dialogen mellan regionen och dess kommuner, ideella organisationer har andra förutsättningar än etablerade institutioner att delta i samverkan och dialog, och de professionella kulturutövarnas bristande organisering på regional nivå och oklarheter om vad civilsamhället egentligen innefattar kan hindra inflytande.

En tidigare reform vars ändamål var att skapa större delaktighet i kulturlivet var fri entré-reformen vid de centrala museerna som genomfördes 2004–2006. Priset på kultur är en viktig faktor för allas möjligheter att delta i kulturlivet. Fri entré till offentligt finansierade verksamheter är därför ett betydelsefullt kort att spela med i kulturpolitikens prioriteringar. Att införa fri entré på centrala museer, till största delen offentligt finansierade, är därför ingen orimlig tanke. Frågan är dock om man når en socioekonomiskt bredare publik med fri entré. Den undersökning som Kulturanalys genomfört om besöksmönster vid museer visar att geografisk närhet och utbildningsnivå har stor betydelse för vem som besöker museerna. Eftersom de flesta centrala museer återfinns i Stockholm skulle därmed Stockholmsborna gynnas särskilt av ett generellt slopande av entréavgifter vid dessa museer, vidare gynnas de med hög utbildning. Och även om andra och fördjupade analyser av besöksmönster vid centrala museer visar att en viss breddning av publiken sker med hjälp av fri entré är det till slut en fråga om hur de vanligtvis knappa kulturpolitiska reformmedlen får bäst utväxling.

Den officiella museistatistiken har hittills huvudsakligen varit inriktad på de offentligt finansierade museerna och till exempel inte omfattat de så kallade arbetslivsmuseerna. Dessa är ofta små säsongsverksamheter som i stor utsträckning bedrivs nästan helt med ideella insatser. De verkar inom områden där personalen deltar med sin erfarenhet, kompetens och tid. Kulturanalys gör bedömningen att det är viktigt att belysa även denna del av museisektorn, dess förutsättningar och betydelse. För att kunna göra bedömningen om kulturpolitiken bidrar till att uppfylla målet om allas möjlighet att delta i kulturlivet krävs en så bred bild som möjligt av vad kulturlivet består av. Genom att inkludera arbetslivsmuseerna i den officiella museistatistiken anser vi att vi skapar bättre förutsättningar för våra kommande analyser.

En liknande utgångspunkt har vi för utvecklandet av en ny nationell kulturvanestatistik. Vår ambition är att fånga såväl professionell kulturverksamhet som amatörkultur för att ge en rättvis bild av hur kulturlivet i Sverige ser ut. Inte minst blir

det viktigt att fånga nya företeelser som kan rymmas inom det spektrum av fritidsvanor som har med olika typer av skapande verksamhet att göra. Tidigare kulturvaneundersökningar har visat att den yngre delen av befolkningen under 2000-talet minskat sitt deltagande och utövande när utgångspunkten tagits från långa tidsserier med frågor om traditionella konst- och kulturformer. Tidsserier är viktiga, men om vi inte anpassar kulturvaneundersökningarna efter vad som faktiskt skapas, utövas och konsumeras, i takt med att den tekniska utvecklingen omformar kulturens område, kan vi komma att göra felaktiga analyser och lämna underlag som för kulturpolitiken i fel riktning.

Förutom att undersöka hur kulturvanorna varierar beroende på ålder är det viktigt att följa hur kulturlivet i alla dess aspekter är tillgängligt för kvinnor och män, för personer med funktionsnedsättning och för personer med olika kulturell bakgrund, med olika utbildning eller med olika bostadsort i landet. Skiftar möjligheterna för dessa grupper att delta i kulturlivet? Vilka är i sådana fall hindren? Och vilka insatser kan då göras inom den nationella kulturpolitiken för att undanröja dessa hinder?

Även kulturens finansiering kan analyseras utifrån målet om allas möjlighet att delta i kulturlivet. Näringslivet som finansierar av kulturverksamheter kan vara en förutsättning för ökat kulturutbud och därmed förbättra tillgången till kultur för flera. Men det krävs resurser från kulturaktörer för att väcka näringslivets intresse – resurser som saknas hos vissa – och alla kulturaktörer har därmed inte samma möjlighet att delta i konkurrensen om pengarna. Dessutom finns en risk att en ökad andel finansiering från privata sektorn kan komma att riktas mot någon bestämd del av kulturlivet och därmed minska möjligheten för alla att delta. En viktig fråga för framtiden är vilka konsekvenser en ökad finansiering från näringslivet får för kulturlivets sammansättning och mångfald, och vad privata intressen innebär för vilken kultur som produceras och vilken som inte kommer till stånd. Som en alternativ finansieringsmodell kan crowdfunding skapa nya möjligheter för fler kulturutövare att synliggöras i kulturlivet, men den kan fungera utestängande för dem som inte behärskar tekniken.

Det blir inte meningsfullt att utvärdera varje enskild insats mot samtliga punkter i de nationella kulturpolitiska målen. Olika insatser görs med olika syften och ändamål och de bidrar i olika grad till de nationella målens uppfyllelse. Det är därför heller inte helt rättvisande att värdera enskilda insatser mot en särskild del av de kulturpolitiska målen, om de inte har ett uttalat syfte med riktning mot någon del av målen. Det är först vid en samlad överblick som det blir möjligt att säga om och på vilket sätt de många insatserna på kulturens område sammantaget bidrar till att uppfylla målen.

Referenser

European Commission. 2007. *European cultural values*. Special Eurobarometer 278.

European Commission. 2013. *Cultural access and participation*. Special Eurobarometer 399.

Förordning (2001:526) om de statliga myndigheternas ansvar för genomförandet av handikappolitiken.

Förordning (2007:1436) om statsbidrag till kulturell verksamhet i skolan.

Lampi, Elina & Orth, Matilda. 2009. "Who Visits the Museums? A Comparison between Stated Preferences and Observed Effects of Entrance Fees." *Kyklos*. Vol. 62: 85–102.

Myndigheten för kulturanalys. 2012. *Strategier, tillvägagångssätt och resultat inom de särskilda satsningarna på jämställdhet inom film-, musei- och musiksektorerna 2011*. Av Annika Olsson.

Myndigheten för kulturanalys. 2012. *Kultursamverkansmodellen. En första utvärdering*. Rapport 2012:1.

Myndigheten för kulturanalys. 2013. *Besöksutveckling för museer 2012*. Redovisning av regeringsuppdrag.

Myndigheten för kulturanalys. 2013. *Kultursamverkansmodellen. Styrning och bidragsfördelning*. Rapport 2013:2.

Myndigheten för kulturanalys. 2013. *Museer 2012*. Kulturfakta 2013:1.

Myndigheten för kulturanalys. 2013. *Samverkan ligger i tiden. En intervjustudie om kultursamverkansmodellen*. Anna Zingmark, Ramböll Management AB.

Myndigheten för kulturanalys. 2013. *Vem besöker de centrala museerna? Redovisning av ett regeringsuppdrag*.

Proposition 2007/08:1. *Budgetpropositionen för 2008. Förslag till statsbudget för 2008, finansplan, skattefrågor och tilläggsbudget m.m.* Stockholm: Riksdagens tryckeriexp.

Proposition 2009/10:3. *Tid för kultur*. Stockholm: Kulturdepartementet.

Uppdrag till Myndigheten för kulturanalys att göra en utvärdering av de särskilda jämställdhetsinsatserna på kulturområdet. Regeringsbeslut 2013-10-03. Ku2013/1967/KO.

Regleringsbrev för budgetåret 2011 avseende Statens kulturråd. Regeringsbeslut 2010-12-22. Ku2010/1135/KV, Ku2010/2028/SAM (delvis).

Regleringsbrev för budgetåret 2012 avseende Myndigheten för kulturanalys. Regeringsbeslut 2011-12-15. Ku2011/1960/RFS (delvis).

Regleringsbrev för budgetåret 2013 avseende Myndigheten för kulturanalys. Regeringsbeslut 2011-12-13. Ku2012/1898/RFS (delvis).

SOM-institutet. 2013. *Kulturvanor i Sverige 1989–2012*. SOM-rapport nr 2013:16.

SOU 2012:10. *Läsarnas marknad, marknadens läsare. En forskningsantologi*. Litteraturutredningen i samarbete med Nordicom. Redaktörer Ulla Carlsson och Jenny Johannisson.

Statens kulturråd 2008. *Nya kulturvanor. Svenska kulturvanor i ett 30-årsperspektiv: 1976–2006*. Kulturen i siffror 2008:6.

Statens kulturråd. 2013. *Uppföljning av kultursamverkansmodellen 2012*.

Statistiska centralbyrån. www.scb.se/sv_/Hitta-statistik/Statistikdatabasen/

